
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Vidal Bover, Miquel; Fradera Barceló, Maria, dir. Tractament del dialecte en la traducció del mallorquí al castellà de "Maracaibo", de Sebastià Portell i Clar. 2017. (1202 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/189507>

under the terms of the ^{IN}COPYRIGHT license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2016-2017

**Tractament del dialecte en la traducció del
mallorquí al castellà de *Maracaibo*,
de Sebastià Portell i Clar**

**Miquel Vidal Bover
1359228**

**TUTORA
MARIA FRADERA BARCELÓ**

Barcelona, 2 de juny de 2017

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Dades

Títol: Tractament del dialecte en la traducció del mallorquí al castellà de *Maracaibo*, de Sebastià Portell i Clar. /
Tratamiento del dialecto en la traducción del mallorquín al castellano de *Maracaibo*, de Sebastià Portell i Clar. /
Analysis of the Mallorcan dialect in the Spanish translation of the short stories *Maracaibo*, by Sebastià Portell i Clar.

Autor/a: Miquel Vidal Bover

Tutor: Maria Fradera Barceló

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona / Universidad Autónoma de Barcelona / Autonomous University of Barcelona

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació / Grado en Traducción e Interpretación / Degree in Translation and Interpreting

Curs acadèmic: 2016-2017

Paraules clau

Traducció dialectal, dialecte, oralitat, mallorquí, Maracaibo, rondaies, Portell.

Traducción dialectal, dialecto, oralidad, mallorquín, Maracaibo, rondaies, Portell.

Dialectal translation, dialect, orality, Mallorcan dialect, Maracaibo, rondaies, Portell.

Resum

Tot i la seva gran importància, la traducció del dialecte sol ser una de les qüestions oblidades dels Graus en Traducció i Interpretació. Aquest treball es disposa a enfrontar-se a aquesta qüestió, estudiant en primer lloc els plantejaments teòrics (de la mà de la teòrica Caterina Briguglia, entre molts d'altres) i, després, analitzant diverses traduccions ja existents (tant en castellà com en anglès) d'un clàssic de la literatura dialectal mallorquina: les *Rondaies* d'Antoni Maria Alcover. Acte seguit, emprendrem per compte nostre la traducció al castellà de set capítols de l'obra *Maracaibo* de Sebastià Portell i Clar, un recull de relats amb grans dosis d'oralitat i de dialecte mallorquí. En forma d'annex, inclourem l'original dels capítols traduïts i una entrevista que l'autor ens ha concedit, en la qual es tracten temes molt variats, des de la seva obra i la nostra traducció fins a la seva visió de la literatura i de la societat actual. Les conclusions que extraurem de tot el nostre estudi seran la nostra primera aportació en el terreny inhòspit que avui és per a nosaltres, graduands de Traducció i Interpretació, el món de la traducció dialectal.

Pese a su gran importancia, la traducción del dialecto suele ser una de las cuestiones olvidadas en los Grados de Traducción e Interpretación. Este trabajo se dispone a enfrentarse a esta cuestión, estudiando en primer lugar los planteamientos teóricos (de la mano de la teórica Caterina Briguglia, entre muchos otros) y, más adelante, analizando varias traducciones ya existentes (tanto en castellano como en inglés) de un clásico de la literatura dialectal mallorquina: las *Rondaies* de Antoni Maria Alcover. A continuación, realizaremos por nuestra cuenta la traducción al castellano de siete capítulos de la obra *Maracaibo* de Sebastià Portell i Clar, una recopilación de relatos con grandes dosis de oralidad y de dialecto mallorquín. En forma de anexo, incluiremos el original de los capítulos traducidos además de una entrevista que nos ha concedido el autor, en la que se tratan temas muy variados, desde su obra y nuestra traducción hasta su visión de la literatura y de la sociedad actual. Las conclusiones que extraeremos de todo nuestro estudio serán nuestra primera aportación en el inhòspito terreno que hoy es para nosotros, graduandos en Traducción e Interpretación, el mundo de la traducción dialectal.

Despite its great importance, dialectal translation is often a forgotten field in the Degrees in Translation and Interpreting. This dissertation aims to face this field, studying first theoretical approaches (with the help of Caterina Briguglia, among many others) and, later, analysing already existing translations (both into Spanish and English) of a classic of Mallorcan dialectal literature: the *Rondaies* by Antoni Maria Alcover. Then we are going to translate seven chapters of *Maracaibo* by Sebastià

Portell i Clar, a collection of short stories with a great deal of orality and Mallorcan dialect. The original version of the translated chapters and an interview with the author, which covers various subjects, from its oeuvre and our translation up to his view of literature and the current society, will be attached as annexes. The conclusions that will be drawn from this study will be our first contribution in the inhospitable terrain which the world of dialectal translation is today for us, graduating students in Translation and Interpreting.

Avis legal

© Miquel Vidal Bover, Barcelona, 2017. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Miquel Vidal Bover, Barcelona, 2017. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Legal notice

© Miquel Vidal Bover, Barcelona, 2017. All rights reserved.

None of the content of this academic work may be reproduced, distributed, broadcast and/or transformed, either in whole or in part, without the express permission or authorization of the author.

ÍNDIX

1. Introducció.....	6
2. Aproximacions teòriques al tractament del dialecte	7
2.1. La qüestió de l'estil	7
2.1.1. La teoria del «polisistema»	8
2.2. Dialecte i llengua estàndard	9
2.2.1. Dialecte i registres	10
2.3. La (in)visibilitat del traductor	12
2.3.1. L'escola alemanya i l'«skopos»	14
2.4. Opcions teòriques per a traduir el dialecte	15
2.4.1. Autors en contra de la traducció dialecte-dialecte	16
2.4.2. Autors a favor de la traducció dialecte-dialecte.....	17
2.4.3. Conclusió: la nostra actitud.....	18
3. Un cas pràctic de traducció del dialecte mallorquí: les <i>Rondaies</i> .	20
3.1. La traducció al castellà: Teodor Llorente Falcó	20
3.2. Les traduccions a l'anglès: Dane i Huelin	22
3.3. La comparativa.....	23
4. <i>Maracaibo</i> per Sebastià Portell i Clar.....	27
4.1. L'autor	27
4.2. L'obra <i>Maracaibo</i>	27
5. La traducció	29
5.1. Capítol B.....	29
5.2. Capítol H	30
5.3. Capítol O	32
5.4. Capítol Q	34
5.5. Capítol I.....	37
5.6. Capítol F	38
5.7. Capítol G.....	41
6. Comentaris sobre la traducció	45
6.1. Comentaris del capítol B	45
6.2. Comentaris del capítol H.....	47
6.3. Comentaris del capítol O.....	48

6.4.	Comentaris del capítol Q.....	49
6.5.	Comentaris del capítol I.....	51
6.6.	Comentaris del capítol F.....	51
6.7.	Comentaris del capítol G.....	53
7.	Conclusió.....	54
8.	Bibliografia.....	55
8.1.	Obres citades.....	55
8.2.	Obres consultades.....	56
9.	Annex 1: entrevista a l'autor de l'obra, Sebastià Portell i Clar.....	59
10.	Annex 2: cessió de drets d'autor.....	76
11.	Annex 3: versió original dels capítols traduïts.....	77

1. Introducció

En aquest treball ens disposem a tractar un dels vessants de la traducció amb més importància, però sovint oblidat: la traducció dialectal. Si bé és veritat que el Grau en Traducció i Interpretació de la UAB conté nombroses assignatures en les quals es tradueixen textos de tipologies molt variades (jurídics, científics, literaris, etc.), el dialecte no sol aparèixer amb gaire freqüència per la gran dificultat que representa, no solament per als estudiants sinó també per als professionals del nostre ofici.

Amb la motivació d'enfrontar-nos a un camp que no hem treballat gaire, estructurarem el treball en apartats i subapartats clarament numerats. Començarem amb una exposició de les diferents teories i punts de vista del tractament del dialecte. Aquest apartat ens proporcionarà un marc teòric diacrònic sobre les opcions proposades davant d'una traducció dialectal.

Seguidament, analitzarem diverses traduccions (tant al castellà com a l'anglès) d'un clàssic de la literatura en dialecte: les *Rondaies* d'Antoni Maria Alcover. Aquesta part ens servirà per a observar les pràctiques de traducció a què condueixen les teories exposades en l'apartat anterior i establim una breu comparativa entre les traduccions analitzades.

A més, aquesta part serà el pont a la nostra traducció de set capítols de l'obra *Maracaibo* de Sebastià Portell i Clar, un recull de relats que, com veurem, té grans dosis de dialecte i d'oralitat. Una vegada contextualitzada i traduïda l'obra esmentada, en comentarem i justificarem els diversos elements que ens semblin interessants per motius lingüístics, culturals o traductològics.

En acabat, extraurem les conclusions pertinents a què ens haurà conduït el nostre estudi i inclourem, després de la bibliografia i en forma d'annex, una entrevista que ens ha concedit l'autor (a qui agraïm la seva col·laboració) i l'original dels sets capítols traduïts.

2. Aproximacions teòriques al tractament del dialecte

A l'hora d'enfrontar-nos a un text de caràcter dialectal, sembla de vital importància recórrer al camp de la traductologia per tal de comprovar-hi solucions teòriques aplicables a diferents casos d'obres dialectals. Són molts els factors que intervenen en un text, sigui dialectal o no, i el traductor n'ha de ser conscient. Ara bé, en el nostre cas, l'ús del dialecte és el tret cabdal de l'obra en qüestió i, per això, el problema principal a l'hora de traduir-la.

2.1. *La qüestió de l'estil*

Segons Briguglia (2013: 22), el traductor «ha de reproduir-ne [del text original] l'estructura i la forma, i per això, analitzar-les i interpretar-les abans de posar-se mans a l'obra. En altres paraules, s'ha de reconèixer la importància de la qüestió de l'estil literari». Així doncs, el traductor no només ha de traslladar el contingut del text original a la seva traducció, sinó que també ho ha de fer seguint l'estil de l'autor. Per ser precisos, l'estil és, en paraules de Malmkjær (2004: 14), «la freqüència consistent i, des del punt de vista estadístic, significativa, en un text, de determinats elements i estructures, o de tipus d'elements i estructures, de què el llenguatge en el seu conjunt li ofereix».

Si prenem l'anterior definició d'estil, són molts els components estilístics d'un text, entre els quals trobem les figures retòriques, determinades construccions sintàctiques especials, la tria d'un cert lèxic o, en el cas que ens ocupa, l'ús d'una variant social o geogràfica de la llengua. Per tant, l'ús del dialecte toca d'analitzar-se dins del camp de l'estilística, un camp que «tracta de descobrir no només *què* significa el text, sinó també *com* arriba a significar allò que significa» (Short, 1996: 6). Així, el traductor s'haurà de fer certes preguntes sobre el significat tant del que expressa l'autor com de la manera en què ho expressa.

Tanmateix, l'estil ve marcat per la naturalesa de la traducció, és a dir, una «disjuntiva entre la servitud i la creativitat» (Briguglia, 2013: 27). Servitud, perquè el traductor ha d'aconterar l'autor de l'obra transmetent el missatge de manera fidel; creativitat, perquè el traductor ha de transmetre un missatge clar i entenedor a un lector

que desitja apropiarse de l'obra estrangera. Aquest difícil encontre entre els interessos d'un i de l'altre es complica encara més en els casos que, tradicionalment, s'han considerat impossibles de traduir, com ara els texts poètics o els texts amb un marcat ús de varietats lingüístiques.

Això no obstant, el traductor no ha de témer davant d'aquestes situacions. George Steiner ja afirmava el 1995 que el traductor «és un agent mediador bilingüe de dos universos monolingües i que, per tant, s'apropia del text per desxifrar-lo en tots els seus components i restituir-lo a una comunitat lingüística diferent». Per tal d'esdevenir cert agent, el traductor ha d'estar en possessió de totes les eines tant literàries, lingüístiques i extralingüístiques per poder copsar totes les subtileses de l'original i transmetre-les a la seva versió d'arribada. En els casos que les dues llengües no tinguin una equivalència única i inqüestionable, el traductor podrà fer ús de la seva creativitat per trobar una solució que adopti l'estil més fidel a l'original per crear la mateixa obra d'art en una llengua diferent.

Per aquest ús de la creativitat traductora, Baker sosté que el treball traductor no consisteix a «reproduir» el contingut del text original, sinó que «en algun lloc, entre les línies, cada traductor ha d'haver deixat la seva empremta personal en el nou text (2000: 262). Aquestes paraules ens confirmen la importància de no concebre l'activitat traductora com un traspàs d'equivalències terminològiques d'una llengua a una altra i d'entendre que una obra (i, en conseqüència, una traducció) està subjecta a un polisistema.

2.1.1. La teoria del «polisistema»

El terme «polisistema» fou establert per l'israelià Itamar Even-Zohar per referir-se al «conjunt de components d'una determinada societat» (Briguglia, 2013: 29). En paraules de l'impulsor d'aquest terme, el polisistema és «tant dinàmic com heterogeni» (1990: 12) i s'ha d'entendre com un «sistema de sistemes [...] en el qual les relacions entre el centre i la perifèria són una sèrie d'oposicions» (1990: 88). És dinàmic perquè el conjunt de relacions i jerarquies dins del sistema no són permanents i són objecte de variacions amb el temps (per tant, Even-Zohar adopta una perspectiva diacrònica). Igualment, el polisistema és heterogeni perquè el formen multitud de subsistemes (literari, cultural, social, econòmic, polític, etc.).

Ara bé, malgrat el dinamisme i l'heterogeneïtat, el polisistema està totalment enllaçat: el funcionament de cada subsistema depèn del funcionament dels altres (relacions intersistèmiques). Com que la literatura no és una activitat aïllada en la societat, sinó que n'és un factor integral, el sistema literari és un subsistema integrant del polisistema i, com a tal, amb centre i perifèria. En conseqüència, si la literatura forma part d'aquest polisistema, cal considerar, com ja mencionàvem abans, que la traducció literària és un fenomen multidisciplinar, «un procés comunicatiu que té lloc en un context social» (Hatim i Mason, 1995: 13). Aleshores, si ens cenyim a la nostra obra, el context social (i geogràfic) s'entreveu gràcies a l'estil de l'autor, un estil caracteritzat per una varietat lingüística del català: el mallorquí. Serà cabdal, doncs, que la traducció destil·li aquest estil per tal de poder transmetre en la llengua d'arribada el mateix efecte que en l'original.

2.2. Dialecte i llengua estàndard

Seguint la línia d'investigació que hem traçat amb els apartats anteriors, des del punt de vista estilístic el dialecte s'ha d'entendre com a «part del propòsit artístic de l'autor, és a dir, com a empremta del seu univers interior i reflex de la seva particular visió del món» (Briguglia, 2013: 40). Ja en el seu moment, Jan Mukařovský, estudiós del Cercle de Praga, considerava l'ús del dialecte una «deformació estèticament intencional de les formes lingüístiques de l'idioma, és a dir, la violació intencional de la norma» (1977: 315), una «violació» que pot ésser concebuda com una desviació i, en certa manera, potenciació de la llengua.

Probablement trobem una bona definició de «variació lingüística» a Briguglia (2013: 40):

El concepte de variació lingüística fa referència, en termes generals, a cada manera de parlar que, a causa d'uns trets concrets, es diferencia de les altres varietats de la mateixa llengua i que, per la coincidència de fenòmens fonològics, morfosintàctics i lexicals, es pot agrupar sota la mateixa etiqueta.

Evidentment, si prenem l'anterior definició, podem extreure'n que la llengua sempre es manifesta a través de les seves varietats amb cadascuna de les seves característiques fonològiques, morfosintàctiques i lexicals. Això ens duu a reflexionar sobre què és l'estàndard exactament. Sense cap dubte, i prenent la teoria de Hudson

(1981), l'estàndard és una altra varietat de la llengua però, aquest cop, una varietat que resulta d'un procés d'intervenció directa per part de la societat, un procés que, d'altra banda, varia segons la societat, depèn de la situació de la llengua i del seu poder dins una determinada àrea.

L'estàndard, doncs, és una varietat «proveta» elaborada a través d'un procés que implica quatre condicions: «selecció entre les varietats existents; codificació formal, elaboració funcional, i acceptació per part de tota la comunitat lingüística, és a dir, del grup de gent que la fa servir i que es relaciona mitjançant ella» (Briguglia, 2013: 41). A més, és una varietat molt prestigiosa, pel fet que és la varietat usada en tots els contextos i mitjans de comunicació i que, normalment, és percebuda pels parlants com una varietat de nivell alt.

Altres teories per a distingir entre llengua estàndard i dialecte són les que proposen estudiosos que apliquen almenys un altre criteri: l'espacial. Aquest criteri fa referència al fet que l'estàndard abasta un territori molt més extens, mentre que el dialecte es veu confinat a determinades regions d'un territori.

Així, una vegada vistes les anteriors definicions, el dialecte es configura com «un sistema lingüístic normalment utilitzat en un espai geogràfic limitat i fora de contextos oficials o tecnicocientífics, i amb una reduïda producció literària o escrita» (Briguglia, 2013: 41-42).

2.2.1. Dialecte i registres

Basant-nos en Halliday (1989), el registre és una varietat que està intrínsecament relacionada amb l'ús, que es veu condicionat pel camp (àmbit de la realitat del qual es parla), la modalitat (el canal, sigui oral o escrit) i el tenor (relació emissor-receptor). En canvi, el dialecte és una varietat relacionada amb l'usuari. Independentment de la posició social del parlant, el dialecte es parla amb naturalesa i normalitat, i reflecteix variacions subculturals, geogràfiques o, fins i tot, de gènere. Com diu Halliday, «els dialectes diuen el mateix de manera diferent, mentre que els registres diuen coses diferents» (1989: 41). Tanmateix, això no significa que els registres no adoptin construccions gramaticals o lèxic diferents, però es tracta simplement de «la conseqüència de la diferència de potencial semàntic» (1989: 41).

Probablement a causa del text que ens toca de traduir, és interessant parar un moment per oferir una definició del que entenem per «registre col·loquial o oral», un

registre que, d'altra banda, és ben freqüent en la traducció literària. Lluís Payrató és probablement qui defineix amb més cura el registre col·loquial com «la modalitat de la llengua catalana que utilitzen els parlants en l'àmbit d'ús col·loquial o quotidià». Per tal d'oferir una descripció més detallada de cert registre, indica a continuació els quatre paràmetres cabdals d'aquesta varietat d'ús (1996: 69):

- Camp: quotidianitat.
- Modalitat: oral espontània.
- Tenor: interactiu entre emissor i receptor.
- To: informal.

Així mateix, Payrató és molt encertat en afegir una observació als anteriors paràmetres:

La diferència fonamental entre un ús estàndard i un ús col·loquial radica en el grau més alt de consciència i d'atenció que es presta a la parla en l'ús estàndard. Aquest major control sobre el producte té com a conseqüència l'eliminació de trets dialectals particulars que posen en perill la intangibilitat, en benefici d'alternatives més generals i comunes (1996: 69).

En altres paraules, ésser conscient d'estar configurant un missatge per mitjà d'un codi lingüístic tendeix a ser un factor cabdal per a la parla estàndard, ja que la consciència d'estar elaborant un missatge amb una forma determinada elimina les característiques dialectals en favor d'un model de llengua més pla i sense obstacles que garanteixi una comunicació efectiva.

També en el registre col·loquial trobem certs elements o mecanismes expressius que apareixen amb bastanta freqüència. Ells són els encarregats d'aportar afectivitat i espontaneïtat al registre. Briguglia n'esmenta uns quants que són rellevants en el nostre estudi, ja que el text que traduirem té alguns dels trets següents:

L'ús abundant de renecs o també d'eufemismes; el recurs de les paraules alterades, com ara diminutius i augmentatius; l'ús de termes argòtics; la inclusió de frases fetes i refranys; l'ús d'un ordre sintàctic diferent de l'habitual, i, finalment, la interferència amb una altra llengua amb la qual es troba en contacte (en el cas del català es tracta clarament del castellà) (2013: 44).

Per altra banda, i recopilant el que dèiem al principi, el dialecte està vinculat amb l'usuari. Hatim i Mason (1995) l'investiguen amb més profunditat i en treuen cinc tipus de varietats: l'estandarditzada, la temporal, la social, la individual i la geogràfica.

Com que ja hem parlat de l'estàndard amb anterioritat, cal aclarir molt breument les quatre varietats restants:

1. Varietat temporal: des d'una perspectiva històrica, reflecteix les tendències lingüístiques d'una època concreta.
2. Varietat social (sociolecte): trets lingüístics de les diferents classes socials. Normalment, depenen de les condicions socioeconòmiques i culturals dels parlants.
3. Varietat individual (idiolecte): és la manera personal de fer servir el llenguatge.
4. Varietat geogràfica: trets lingüístics propis d'una determinada àrea de territori. Comunament, aquesta varietat rep el nom de «dialecte».

2.3. La (in)visibilitat del traductor

De les disquisicions esmentades prèviament podem extreure una veritat inqüestionable: la variació lingüística no apareix mai en un text sense cap funció determinada. L'autor introdueix la variació lingüística conscient que aquest tret dotarà el seu producte d'unes característiques concretes que, al seu parer, s'hi adiuen. D'aquesta manera, si el text original disposa d'una o més variacions lingüístiques, sembla imprescindible que el traductor intenti encabir-ne una correspondència dins la seva traducció.

No obstant això, la traducció de la variació lingüística posa en qüestió un dels pilars més estudiats de la traducció: la (in)visibilitat del traductor. Fins i tot ens atrevim a pensar que la traducció de la variació lingüística és el terreny on més s'exposa el traductor a ulls d'altri. Lane-Mercier ens dóna la raó en definir la tasca del traductor davant d'un text amb variació dialectal:

[El traductor ha de] Substituir, esborrar, transformar, alterar i parodiar el significat del text original mitjançant estratègies de traducció específiques, que confirmen no només la violència del procés traductor, que representa sempre i a la força una transformació del text font, sinó també la inevitable presència del traductor dins el text (1997: 48).

Al llarg de la història de la traductologia, s'ha considerat que el traductor devia ser invisible. Davant la incapacitat de ser-ho, alguns autors consideraven el traductor exemplar com una espècie de paret de vidre que deixa entreveure el que hi ha a l'altre

costat sense cap tipus de modificació, però que a la vegada manté separats els dos ambients, el del text original i el del text d'arribada.

És a partir d'aquest conflicte entre la variació lingüística i el paper del traductor que ens podem referir a les dues tècniques de traducció contraposades més utilitzades al llarg del temps: l'anostrament, en què el traductor fa un esforç per adaptar i assimilar l'original a la traducció, de manera que el lector no rebi cap tret estrany de la cultura d'origen; i l'estrangerització, en què el traductor és més visible com a pont entre comunitats i es mantenen en la versió traduïda aquells elements de l'original que li semblen estranys.

Tanmateix, davant un text amb variació lingüística, el traductor automàticament haurà de sortir de la seva invisibilitat. Les paraules de Briguglia en aquest sentit són reveladores:

Si aquest [el traductor] vol anostrar el text, evitarà introduir termes estrangers o que reflecteixin, de manera evident, ambients i situacions peculiars del context en el qual es va produir l'obra original. [...] En canvi, un traductor estrangeritzant estarà més disposat a mantenir els elements marcadament estranys a la seva cultura i adoptarà l'estil peculiar de l'autor (2013: 50).

A part del que afirma Briguglia, podem afegir que el traductor «anostrador» probablement optarà per equilibrar o anivellar el llenguatge i traduirà en favor de la varietat estàndard, unes decisions que simplificaran al lector la comprensió de l'obra en la llengua meta sense, malgrat tot, fer referència a elements de la cultura original. Per altra banda, el traductor «estrangeritzant» podrà decidir deixar els termes tal com apareixen en el text original (fins i tot podrà elaborar un glossari al final de l'obra que expliqui el significat dels mots dialectals que seran de ben segur incompresos pels lectors). Sigui quina sigui l'actitud que adopti el traductor (i evidentment el traductor n'ha de triar una de les dues i seguir-la rigorosament i coherent), «és evident que tant si anivella el llenguatge com si el distorsiona o el dota de trets estrangers, el traductor és present i visible dins el text» (Briguglia, 2013: 50).

També en aquesta part hem de considerar la voluntat estrangeritzant de l'autor. En utilitzar una variació lingüística, l'autor és plenament conscient que ho fa amb un fi clar i establert, i ho fa també sabent que allò pot comportar un major esforç per part dels lectors a l'hora de comprendre allò que l'autor vol transmetre'ls. D'acord amb aquesta puntualització, el traductor haurà de conèixer profundament la intenció de l'autor

respecte al fi dels mots estrangers en el text i haurà d'adoptar una estratègia estrangeritzant en conseqüència.

2.3.1. *L'escola alemanya i l'«skopos»*

Hem considerat oportú mencionar aquí de manera molt succinta l'escola alemanya i la seva reflexió en aquest aspecte perquè la creiem molt adequada per al propòsit del nostre estudi.

L'escola alemanya, formada per les reconegudes teòriques de la traducció Katharina Reiss, Hans J. V. Vermeer i Christiane Nord entre d'altres, sostenen una postura molt pràctica o, millor dit, funcional en aquest aspecte. Segons Reiss i Vermeer (1996), el principi bàsic de la traducció és l'*skopos*, això és, la finalitat que ha de portar inherent el text meta, sempre tenint en compte les funcions de l'original que poden ser de tres tipus: referencial (informar), expressiva (indicar l'actitud de l'emissor al receptor) i apel·lativa (dirigir-se al receptor per provocar-li un determinat efecte). Al cap i a la fi, l'escola alemanya es pot resumir amb la frase «el fi justifica els mitjans».

Queda clar, doncs, que el traductor ha de plantejar-se abans de començar a traduir quin és l'*skopos* de la seva traducció i quin tipus de traductor vol ser: l'anostrador o l'estrangeritzador.

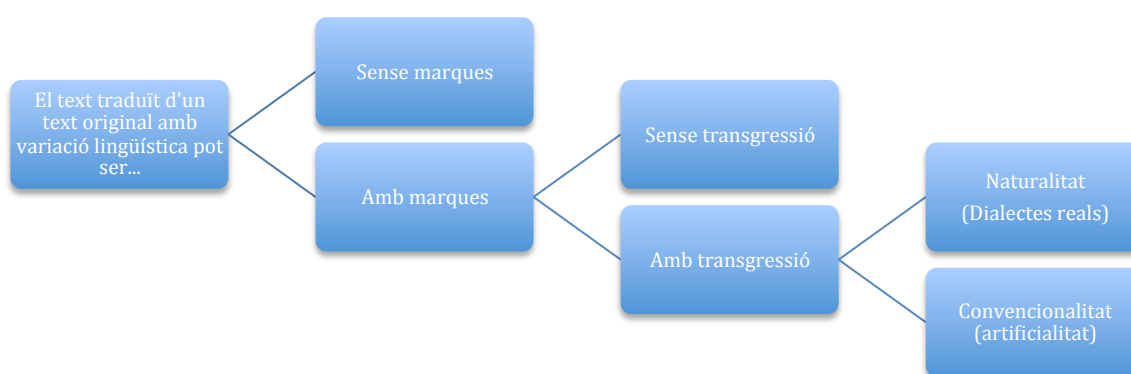
Tanmateix, dins de la mateixa escola de pensament, Nord parla també de la «lleialtat» a l'autor i aquest aspecte ens suscita una nova pregunta. Si el traductor i l'autor estan en plena sintonia i, per tant, la intenció de l'autor coincideix amb la intenció transmesa pel traductor, en què ha de consistir precisament aquest respecte de les intencions? El respecte de la forma, del contingut o de la funció del text original? L'escola alemanya resol aquest dubte assenyalant l'última de les tres propostes: la funció (és a dir, l'*skopos*).

Així, doncs, una vegada més veiem la importància cabdal que el traductor dediqui gran part de la seva reflexió a la traducció de la variació lingüística. El traductor haurà de començar demanant-se quina estratègia adoptarà per definir un ambient i uns personatges a través d'un llenguatge especial i com respectarà aquest llenguatge peculiar per al lector meta. Per il·lustrar aquest procés, presentem en el següent apartat de forma senzilla les opcions que el traductor té a l'abast a l'hora de traduir la variació lingüística.

2.4. Opcions teòriques per a traduir el dialecte

A l'hora de traduir el dialecte, trobem una infinitat de plantejaments teòrics diferents amb tota una gamma de matisos que fan difícil saber quin és el més adient. El que queda evidenciat davant aquesta allau de teories és que la presència de la variació lingüística en un text constitueix un problema de traducció per a qualsevol traductor, des del traductor principiant fins al traductor més experimentat.

Per començar, hem cregut molt encertada la síntesi esquematitzada que ofereix Josep Marco (2002: 81) i que reproduïm a continuació:

En primer lloc, la distinció inicial es refereix a la neutralització total del dialecte. Si optem per traduir la variació lingüística eradicant-la, és a dir, sense deixar-hi marques de dialecte, estarem optant per atorgar el protagonisme a la llengua estàndard. Briguglia, en referència a Marco (2002), apunta que per suplir la falta de dialecte dins una traducció estandarditzada es pot arribar a «recórrer a expressions del tipus “dit en dialecte” o “va afegir en dialecte”, o a notes que expliquin l’especificitat del text original» (2013: 57).

Tanmateix, la variació pot tenir unes fortes connotacions ideològiques i estilístiques que forçosament es veuran afectades: no traduir la variació (traducció «sense marques») comporta una pèrdua significativa del caràcter de l’original i redueix considerablement la riquesa de l’obra traduïda; traduir la variació per un altre dialecte, en canvi, pot comportar la conseqüència d’afegir significats que no són presents en

l'original i que fan de la traducció un obra poc creïble i plena d'estereotips a vegades contradictoris.

En segon lloc, els teòrics que opten per una traducció marcada hauran de determinar a continuació quin tipus de marques utilitzaran al llarg de l'obra. La traducció haurà de reproduir la variació de l'original d'alguna manera i Marco (2002) en proposa dues tal com il·lustrem en el gràfic anterior: a través de la transgressió (o no) de la normativa lingüística. Si el traductor decideix no transgredir la norma, una de les possibilitats que plantegen alguns autors és la de traduir dialecte per registre, això és, amb els termes utilitzats anteriorment, suplir variació d'usuari per variació d'ús. Altres propostes també advoquen per incloure petits trets lingüístics (lèxics, sintàctics, etc.) que no s'atribueixin a cap àrea del territori en concret. Ara bé, si el traductor decideix transgredir la norma, aquest haurà de determinar com transgredir-la, si ho farà a través d'una ortografia deficient, una gramàtica defectuosa o un lèxic no regulat.

Per últim, la transgressió de la norma es pot efectuar a través de l'ús d'un dialecte natural i real o bé a través d'un llenguatge artificial, és a dir, en certa manera, inventat. Són molts qui defensen, com Peter Newmark, aquesta segona opció: «produir amb moderació una parla argòtica natural, que possiblement ocultí la classe social i que insinuï que es tracta d'un dialecte, “processant” només una petita part de les paraules dialectals de l'original» (1992: 263). Tot i això, la creació d'un «pseudodialecte» pot resultar poc creïble i, sobretot, poc autèntic. Tanmateix, tampoc no és més creïble l'opció contrària: traduir o naturalitzar l'obra original en un dialecte de la cultura meta. És precisament en aquesta disjuntiva que Briguglia (2013) recull tota una sèrie d'opinions i teories diferents de diversos autors, i que nosaltres classificarem d'acord amb la seva postura en aquesta qüestió.

2.4.1. Autors en contra de la traducció dialecte-dialecte

El primer argument esgrimit per aquells que no estan d'acord en fer equivalents un dialecte i un altre és que les relacions establertes entre llengua i dialecte són diferents en cada cas. És Santoyo qui diu que «en la llengua d'arribada, les relacions dialecte-estàndard són sempre distintes a les que es mantenen en la d'origen, tant en connotació com en distribució» (1987: 195). En això mateix està d'acord Rabadán (1991), de qui Briguglia extreu l'exemple de la traducció de la novel·la anglesa de Lawrence *Lady Chatterley's Lover*, que, pel seu valor il·lustratiu, incloem tot seguit:

La parla del guardabosc de Yorkshire és un reflex de tota la seva realitat espacial i social (i certament també temporal): el Yorkshire miner, la industrialització brutal del nord d'Anglaterra. Per tant, què hauria de fer el traductor: suposar que aquesta situació és equiparable a la que al seu temps –tot i que el context temporal no coincideix– van patir els miners asturians o els treballadors de la siderúrgia bilbaïna i fer que el personatge parli al TM en bable o en èuscar? (Briguglia, 2013: 59, sobre Rabadán, 1991: 112).

Sense cap dubte, el quid de la qüestió és que, segons aquests autors, no hi ha cap mena d'equivalència entre dos espais diferents en termes de geografia, història, llengua i societat, i que per tant és incompreensible i il·lògic suplir un dialecte per un altre.

Així mateix, els autors contraris a la pràctica del dialecte-dialecte entenen que aquesta mateixa pràctica genera uns efectes no desitjats, molt sovint efectes còmics que l'autor de l'original no ha plasmat en la seva obra. Tant és així que teòrics com l'eslovac Dušan Slobodník (1970) aposten per un ús de la tècnica dialecte-dialecte només quan en el text original la variació lingüística ja tingui un efecte còmic. Així, doncs, el dialecte (almenys el traduït) és vist aquí com una espècie d'agent o de recurs irrisori del text usable per part del traductor només si es troba davant un text original on el dialecte té una funció humorística.

2.4.2. Autors a favor de la traducció dialecte-dialecte

Seria incorrecte pensar que els autors inclosos en aquest grup advoquen simplement per traspasar el text d'un dialecte a un altre sense cap tipus de filtre previ. Els teòrics que opten per una solució dialecte-dialecte tenen en compte «totes les implicacions ideològiques que deriven de la tria d'una variant o una altra» (Briguglia, 2013: 60). Aquests teòrics són, al nostre parer, més flexibles que els que s'oposen a la traducció dialecte-dialecte. Catford (1970) ens mostra que no és l'original qui determina les marques dialectals que la traducció haurà de portar. Altrament dit, la diferència dialectal a l'obra original pot manifestar-se fonològicament o gramaticalment i, en l'obra traduïda, mitjançant el lèxic, per exemple.

En aquest grup d'autors, també hi ha qui alerta d'una concepció equivocada de la comicitat del dialecte. És el cas de Josep Julià Ballbé (1994), qui entén que la proposta dels simpatitzants d'Slobodník és resultat d'una concepció del dialecte distorsionada. A parer de l'autor, «s'haurien d'abandonar els prejudicis socials envers la varietat geogràfica, sovint relacionada amb la cultura baixa, i començar a considerar-la

una llengua amb igual prestigi i dignitat» (Briguglia, 2013: 61). L'autor no s'està tampoc de fer palès que el català conté «moltes varietats no marcades i totes comprensibles pels parlants» (Briguglia, 2013: 61), fet que simplifica la tasca de traduir dialecte-dialecte.

Aprofitem l'avinentsa també per posar en dubte l'afirmació de Julià Ballbé a l'hora de negar la comicitat del dialecte. És probable que el fet que un cert dialecte resulti còmic per a parlants d'altres dialectes sigui una mostra d'immaduresa per part dels parlants i, com a traductors, hauríem de poder utilitzar-lo sense por de causar una sensació irrisòria. No obstant això, sembla que negar la comicitat d'un dialecte és negar també un fet que és absolutament real, una característica intrínseca (encara que no desitjada normalment pels traductors) i que, al nostre parer, cal tenir ben present a l'hora de traduir.

Finalment, altres autors ataquen els oponents a la tècnica dialecte-dialecte al·legant que no traduir el dialecte també suposa reconfigurar el text original i, per tant, perdre i sacrificar alguns matisos en el transvasament. Per Rosa Luna, tota traducció, sigui a l'estàndard o al dialecte, comporta «en funció del destinatari, canvis orientats a adaptar el text per a la seva recepció pel grup restringit o ampli, segons el cas» (2002: 53).

2.4.3. *Conclusió: la nostra actitud*

Totes les postures exposades prèviament ens mostren que totes les opcions comporten una pèrdua o un guany de matisos a la traducció. Si més no, la nostra opinió després d'haver indagat en els diferents autors és que traduir el dialecte és factible, tot i amb sacrificis a l'obra original, evidentment.

Queda clar també, a través de la investigació, que cada text és un món, igual que ho és el dialecte utilitzat, tant a l'original com a la traducció. En l'elecció de l'estratègia traductora entren en joc, tanmateix, els criteris lingüístics de la mà dels situacionals, criteris que, si utilitzem la terminologia de l'escola alemanya, anomenem *skopos* (les condicions de l'encàrrec de traducció).

Un altre factor important a considerar és el que apunta Briguglia, la situació literària d'arribada:

Si la literatura autòctona alimenta la tendència a la normalització lingüística i els escriptors rebutgen l'ús de la varietat no estàndard en les seves obres, el públic no estarà acostumat a trobar-la. Això contribueix a crear, per tant, unes determinades expectatives de tipus lingüístic. I, com a conseqüència d'això, unes determinades estratègies de traducció (2013: 63).

En altres paraules, si el públic receptor de la traducció no accepta una obra escrita en dialecte, l'expectativa que té el públic d'una bona obra és que respecti el cànon normatiu. Així, doncs, la traducció no pot en cap cas transgredir la normativa, cosa que originaria una actitud de rebuig respecte de l'obra original per culpa del traductor.

No obstant aquest hipotètic rebuig a l'obra dialectal, els autors i els traductors poden canviar els gusts i les expectatives dels lectors per mitjà de la creació d'una tradició literària dialectal. Al cap i a la fi, l'acceptació o el rebuig d'una obra pels seus trets lingüístics acaba sent una moda o una convenció que varia al llarg del temps i segons les característiques canviants de la societat que la rep.

3. Un cas pràctic de traducció del dialecte mallorquí: les *Rondaies*

Una vegada exposades les aproximacions teòriques més habituals postulades per diferents estudiosos, sembla lògic intentar trobar exemples pràctics on el traductor s'hagi enfrontat a la traducció del dialecte. Atès que el text que traduirem serà del dialecte mallorquí al castellà, no sembla que hi hagi un millor precedent que les *Rondaies mallorquines* d'Antoni M. Alcover.

Tanmateix, som ben conscients que entre la nostra obra i la d'Alcover hi ha diferències molt acusades. En primer lloc, el primer volum d'aquesta obra d'Alcover data del 1896, mentre que nosaltres ens proposem de traduir una obra absolutament recent (2014). Aquesta diferència temporal fa que les obres i llurs propòsits siguin molt distants, de la mateixa manera que l'activitat traductora i el camp de la traductologia d'ençà i d'avui han evolucionat molt: tinguem en compte que la teorització sobre les tècniques de la traducció no sorgiren fins molt després de la meitat del segle XX.

No obstant la distància entre les obres i les actituds traductores, resulta molt útil d'analitzar les postures dels traductors d'Alcover i entendre tant els seus encerts com els seus ensopecs. Prenem com a referència l'estudi de Perea (2016), qui analitza la traducció al castellà realitzada per Teodor Llorente Falcó (1914), i les traduccions a l'anglès per Georg Ezra Dane (1931) i, posteriorment, David Huelin (1945).

3.1. La traducció al castellà: Teodor Llorente Falcó

En la seva relació epistolar, Llorente ja era conscient dels riscos de l'empresa que tenia intenció de realitzar:

No desconozco la dificultad de la empresa, porque nunca ha de llegar, ni de lejos, a ser la traducción lo que es el original, máximo cuando tendré necesidad para adaptarlos al castellano modificar algunas expresiones y he de tropezar con la oscuridad de algunas palabras, de uso marcadamente local (Pilar, 2016: 3).

En efecte, la dificultat de la tasca traductora davant de cert text era molt elevada i ja es deixava entreveure en el títol, on el traductor optà per diverses traduccions: traducció literal (*Sa muleta de plata – La mulita de plata*), traduccions amb addicions (*Tres germanes i un gegant – La historia de tres hermanas y un gigante*) o traduccions

que opten per ser molt més transparents que l'original (*Es filats*¹ – *El cazador de pajaritos con red*).

Un altre tret característic de les rondalles és l'estructura «Això era...», que el traductor resol amb frases explicatives molt més extenses que els paràgrafs breus i efectistes d'Alcover.

Això era un rei moro que tenia una reina
ben bona dona.

En aquellos lejanos tiempos, en que los
moros compartían con los cristianos la
dominación de España, gobernaba en uno
de los Estados musulmanes un Rey cuya
mujer era buena y cariñosa.

Perea, 2016: 6.

Tot i això, Perea apunta que aquesta estratègia «no deixa de ser correcta, ja que molt sovint el segon paràgraf conté informació relacionada amb el primer, que no caldria ser separada per un punt i a part» (2016: 5).

Ara bé, si per alguna cosa es caracteritza la traducció de Llorente és pel seu ric contingut lexicosemàntic:

Això era un pare que tenia tres fiis: En
Pere, En Pau i en Bernat. Sempre
acabaven es pa que sa talent, **i bé se n'hi
sentien córrer, de rates per dins sa
panxa.**

Érase un padre con tres hijos, llamados
Pedro, Pablo y Bernardo, los cuales
siempre concluían el pan mucho antes que
pudiesen reponerlo. Y así pasaban
muchas veces los días, **sin llevar un
mendrugo a su boca y sintiendo el tejer
de las arañas en sus vacíos estómagos.**

Perea, 2016: 5. (La negreta és nostra.)

El fragment destacat és només un dels múltiples exemples de la indiscutible riquesa lèxica que fa gala el traductor. Ara bé, l'autor tenia la intenció de crear un volum adreçat als infants i, per tant, no ens sembla adequada certa riquesa lèxica, atès que no utilitza gaires expressions planeres plausibles dins el context oral infantil.

¹ Filats: conjunt de fils gruixuts o cordells entrellaçats i separats per malles més o menys amples, que serveix per a pescar i caçar (Font: DCVB).

En poques paraules, Llorente fou un traductor amb un ampli ventall lèxic que, bastant lliurement (que no llibertinament), va aconseguir traslladar amb èxit l'obra en qüestió, si bé és veritat que tal vegada no per als receptors a qui tenia intenció d'arribar.

3.2. Les traduccions a l'anglès: Dane i Huelin

Malgrat els catorze anys que separen una traducció de l'altra, les traduccions de Dane i Huelin coincideixen en molts aspectes. En aquest apartat només comentarem, per raons d'espai, els aspectes més interessants d'ambdós traductors.

Pel que fa als títols, els traductors nord-americans resten literals (*Es pou de sa lluna – The Well of the Moon*), tot i que podem trobar algunes excepcions. Dane tradueix el títol *En Pere de la Bona Roba* per *Queen Pumereta's Magic Ring*, una traducció explicativa que centra l'atenció en una altra part de la narració. De la mateixa manera, Huelin entén que *Es pas d'es jeure davant i d'es jeure darrere* serà complicat de traduir literalment, i opta per la mateixa estratègia de Dane tot conservant el matis del camp semàntic de «dormir»: *The Story of Which Side of a Mattress to Lie on*. Igualment, les versions de Huelin a vegades prefereixen simplificar el títol en favor d'una major claredat. Així, el llarg *De com el Bon Jesús criava el món, i el dimoni li volgué posar sa ditada* es transforma en *How the World was Created*.

Seguidament, si ens fixem en el tret característic comentat en la traducció de Llorente, veim que la fórmula «Això era» en les versions angleses no ha fet sorgir gaires problemes. Així, doncs, s'ha sistematitzat la fórmula equivalent «Once there was» en quasi totes les rondalles (alguna opta per «Once there was and was not»).

Un altre aspecte interessant és la traducció dels antropònims i dels topònims. Mentre que Dane a vegades tradueix els antropònims i altres no (Pere-Peter, Catalina-Catalina), ell mateix no tradueix cap topònim i els conserva tots (Sóller-Soller). Per altra banda, Huelin opta per traduir tots els antropònims (Gamos-Gamus) i per deixar tal qual els topònims, igual que Dane.

També hem de considerar un aspecte més freqüent que en les traduccions al castellà: el de la falta de l'equivalència lèxica en la llengua d'arribada (en aquest cas, l'anglès). A mode d'exemple, vegem la traducció de «covo» a l'anglès que Huelin realitzà en el seu moment:

Quan el Bon Jesús i Sant Pere anaven pel

When the Good Jesus and Saint Peter

món, una vegada passaren per devora un hort a on hi havia una parada molt llarga de carabasseres amb un esplet de carabasses disforges. N'hi havia qualcuna com un covo, sense ponderar gens.

were walking about the world, they once passed by an orchard where there was a long line of pumpkin plants with a crop of enormous pumpkins: there were some as big as a washing basket, without exaggerating at all.

Perea, 2016: 15.

D'aquesta manera, com que no existeix una sola paraula anglesa equivalent de «covo», el traductor utilitza un adjectiu especificatiu per a concretar la imatge que el lector anglès es farà.

Per últim, cal fixar-se que, algunes vegades molt comptades, la traducció anglesa redueix informació. També en la traducció de Huelin apareix el següent exemple:

En aquell temps que *hi havia un rei / que parava faves / i li queien ses baves / a dins un ribell*, hi havia també un homenet veí que tothom li deia es «Jai de sa barraqueta», perquè vivia dins una, dalt un turó.

Once there was a little old man, and everyone called him the Old Man from the Cottage, because he lived in one, on top of a hill.

Perea, 2016: 15.

És evident, doncs, que el traductor no ha traduït el poema per no entorpir la comprensió de la traducció. Al nostre parer, és una de les solucions possibles, però ens sembla a la vegada un sacrifici força arriscat perquè els poemes de les rondalles donen ritme i oralitat al text, un text que, d'altra banda, fou concebut per ser llegit.

En definitiva, tant la traducció de Dane com la de Huelin, tot i ser bastant literals i apropar-se més al text original, no conserven gaires expressions que puguin considerar-se orals i, menys encara, dialectals.

3.3. La comparativa

Havent estudiat les característiques més rellevants de les tres traduccions comentades, ens sembla oportú comparar-les a través d'exemples que han suscitat el nostre interès. Dins l'estudi comparatiu de Perea (2016) només hi ha una versió traduïda

a ambdues llengües meta (*Es llop i s'euveia – El lobo y la oveja – The Wolf and the Sheep*). Aleshores, els exemples comentats corresponen a aquesta rondalla en particular.

En primer lloc, hi ha diferències notables en la descripció del «menet».²

Petitoi, però ben etxeverit ³	Tierno corderillo	Tiny, but nice and fat
--	-------------------	------------------------

Perea, 2016: 18.

Ni en castellà ni en anglès es transmet la idea que aporta el mot «etxeverit», i totes dues traduccions es queden amb la primera qualificació de «petit(oi)». Hem d'admetre també que la versió anglesa va massa enllà i afegeix informació de la collida del traductor («etxeverit» no vol dir res de «nice» o «fat»).

En segon lloc, les manques d'equivalències lèxiques són una tònica al llarg de les traduccions de les rondalles i, de fet, ja n'hem comentada una anteriorment (el cas de «covo»). Tanmateix, en aquesta rondalla apareix un fragment que reuneix ni més ni menys que tres exemples de manca d'equivalència lèxica:

...aquest menet serà per berenar jo, qu'encara no m'és passat res p'es canyó i ja començ a veure bellumes	Ese corderillo puede ser una buena merienda para mi extenuado estómago, que no ha visto nada en todo el día y que hace rato me está gruñendo.	This Lamb will make a fine supper for me, for nothing has passed my throat all day.
---	---	--

Perea, 2016: 19.

Com anunciàvem, en aquest fragment figuren tres manques d'equivalència lèxica: el «berenar» (*merienda, supper*), que s'ha d'entendre com a «esmorzar» i no com a la menjada que es fa després del dinar i abans del sopar; el «canyó» (*estómago, throat*), on *throat* és més acurat perquè el canyó és precisament la part interior del coll (en castellà seria més precís dir *garganta*, però *estómago* és un excel·lent equivalent funcional); i, finalment, l'expressió «veure bellumes», que en castellà es tradueix per

² Me (dim. menet): anyell, el fill de l'ovella (Mall.). En castellà, *cordero*. (Font: DCVB)

³ Etxeverit: eixerit. (Perea, 2016: 18).

hace rato me está gruñendo [el estómago] mentre que en anglès s'omet (omissió que va en detriment de l'oralitat del text).

Un altre exemple de manca d'equivalència, tot i ser diferent respecte dels que acabem de comentar, és el cas de l'onomatopeia «foi!», que segons el DCVB, «expressa el més diversos afectes, i que no és sinó una reducció eufèmica de *fotre*»:

—Alabat sia Déu!	—¡Alabado sea el	«Good day and good
—Per a sempre sia	Señor! —les dijo.	year!»
alabat!	—¡Por siempre sea	«Good day, Master
—I ara quina la feim?	alabado!	Fox.»
—Foi! —diu	—¿Qué hacéis aquí? —	«Tell me, Mistress
s'euveia—. Es llop que	les preguntó.	Sheep, what is going on
se vol menjar aquest	—¡Pues nada de ello!	here?»
menet, i jo li deia que	—replicó la oveja.—	«Good Master Fox,»
esperàs una quinzena de	Este Lobo que se quiere	said the Sheep, «this
dies, perquè és massa	merendar a mi hijo, y	Wolf wants to eat my
tenre.	yo le aconsejo que	little Lamb, and I was
	espere quince días, a	telling him that he
	que esté más crecido.	should wait a few
		wweeks so that it might
		become fatter and more
		juicy.

Perea, 2016: 20.

Així, doncs, veiem una vegada més que la versió anglesa ha omès l'onomatopeia. Per la seva banda, la traducció castellana ha optat per una exclamació (*¡Pues nada de ello!*), que ens sembla una solució coherent en relació amb el to general de la traducció de Llorente.

Per últim, cal comentar el tractament dels topònims en el següent cas:

Es pou de Sa Gruta	La gruta de Cambrils	To the Well of Sa Gruta
--------------------	----------------------	-------------------------

Perea, 2016: 21.

Mentre que el traductor anglès tradueix «pou» i manté el topònim «Sa Gruta», en castellà el topònim esdevé «La gruta de Cambrils», una opció força agosarada.

A mode de conclusió, podem afirmar que la traducció de Llorente és més lliure i que, gràcies a aquesta distància respecte de l'original, el traductor no cau en omissions i

aconsegueix trobar una opció més o menys vàlida. Per la seva banda, les traduccions angleses van més enganxades al text i a vegades opten per eliminar informació per considerar-la supèrflua o entorpidora per a la comprensió del text. Al cap i a la fi, les traduccions «respecten el contingut comunicatiu original de les rondalles malgrat que poden variar, alterar, modificar o ometre certs elements» (Perea, 2016: 22), operacions que considerem inevitables i, fins i tot, necessàries per a sortir airós d'una traducció amb tants elements de variació lingüística.

Tanmateix, cap de les tres traduccions no aconsegueix guardar l'alt nivell d'oralitat i, encara menys, de localitat que emana de les rondalles, gènere literari escrit per ser recitat. Com destacàvem al començament d'aquest apartat, la traductologia tan sols no existia en el moment que van aparèixer aquestes traduccions, i ni l'autor de l'obra ni els traductors tenien coneixement dels requisits que havia de tenir una traducció col·loquial o dialectal.

Si ho pensem fredament, l'autor que decideix usar el dialecte en la seva obra té dos objectius principals: «d'una banda, mostrar la parla de la comunitat on té lloc la història que vol narrar, i, d'una altra, donar instruments perquè els lectors s'hi trobin identificats» (Perea, 2016: 22). Altrament dit, l'autor vol plasmar la manera de parlar dels habitants del lloc on transcorre la història i, a més, fer que els lectors se'n sentin protagonistes.

Aquest doble objectiu (i doble necessitat) no existeix en el context d'una traducció al castellà o a l'anglès, atès que la cultura d'arribada ha canviat completament i no existeix cap manera plausible que els parlants d'una altra llengua puguin sentir-se igualment identificats en el relat d'Alcover. Per aquest motiu, els traductors gaudeixen d'una sort de justificació quan han decidit, independentment del major o menor grau de literarietat, neutralitzar la variació lingüística, és a dir, utilitzar una varietat no marcada, cosa que ens recorda a l'esquema citat de Josep Marco (2002) exposat en el punt 2 d'aquest estudi. Tot i el bon resultat comunicatiu de les tres traduccions estudiades, el fet que la variació lingüística no s'hagi plasmat en la traducció comporta que la imatge de la cultura de les rondalles d'Alcover arribi molt més difusa i matisada al lector de la traducció.

4. *Maracaibo* per Sebastià Portell i Clar

Gràcies a la perspectiva teòrica adquirida, i vists alguns exemples de traducció dialectal, estem més preparats i en condicions de començar la tasca de traducció del nostre estudi. Abans de tot, però, caldria fer una breu presentació tant de l'autor com de l'obra. En l'apartat següent, començarem amb la traducció.

4.1. *L'autor*

A només 24 anys, Sebastià Portell i Clar s'ha convertit en un dels exponents més joves de la literatura catalana. Nascut a Ses Salines (Mallorca), quedà finalista al Premi Pare Colom d'Inca el 2012, però els editors ja es fixaren en ell i li donaren les primeres oportunitats de publicar.

A 17 anys va començar a publicar obres teatrals. Ressonen els títols *Entre tu i jo, gris* (2010), *La mort de na Margalida* (2012), *Un torrent que era la mar* (2013) i *L'endemà de Fedra* (2015). No fou fins el 2014 que s'engrescà a publicar la seva primera obra en prosa, aquest cop un aplec de relats breus, el conegut *Maracaibo* (2014), al qual seguiria la seva primera novel·la *El dia que va morir David Bowie* (2016). En d'altres ocasions, Portell no ha dubtat a innovar, com per exemple creant una obra en prosa compartida amb dos autors més, Jaume C. Pons Alorda i Joan Todó (*La recerca del flamenc*, 2015). Fins i tot ha escrit una biografia de l'escriptora Antònia Vicens, *Massa deutes amb les flors* (2016), escriptora que admira amb gran passió.

Totes aquestes obres han vingut acompanyades de diferents guardons, com el Premi de teatre breu Inicia't de Badalona (2013) o el Premi al Millor Creador de l'any segons la revista Time Out Barcelona (2016). Recentment, se li ha concedit la Beca Montserrat Roig per a escriptors.

4.2. *L'obra Maracaibo*

Com hem dit en el subapartat anterior, *Maracaibo* (2014) és la primera obra en prosa de l'autor mallorquí, i no es tracta precisament d'una novel·la. L'autor l'anomena un *donari*, és a dir, un abecedari de dones. A cada capítol li correspon una lletra de l'abecedari i, sense cap relació entre lletra i personatges, a cada capítol parla una dona molt diferent. Totes aquestes dones, amb la seva peculiar manera d'expressar-se, ens mostren les seves alegries i decepcions, les seves inquietuds i els seus passatemp.

Malgrat que tots els personatges siguin molt diferents entre si, no hi ha cap dubte que en tota l'obra sobrevola una idea rompedora de la feminitat. Què és la feminitat? Què considerem femení i per què? L'autor il·lustra els personatges i les seves preocupacions amb una gran dosi de patetisme i ironia, fet que molts cop fa l'ullet a la societat actual.

L'estil de Portell busca l'explosivitat de cadascuna de les paraules escrites, per la qual cosa l'oralitat i el dialecte són eines que fan que el text destil·li una energia torrencial. Sens dubte, aquest serà un dels grans reptes de la traducció que passem a elaborar.

5. La traducció

5.1. *Capítol B*

Cállate y deja de hablarme de mi madre, tía, que vaya tinglado tenemos armado.

Escucha. ¿Tú te acuerdas de Tófol, ese tío de por Cala d'Or que siempre se pasea en moto por delante del instituto? Sí, tía, uno que siempre anda con una chupa de esas hinchadas, superbonitas, con la capucha forrada de lana. Hostia, tía, a veces estás más atontada... Que sí, uno que lleva el pelo muy corto, con algo de cresta en el medio teñida de un rubio claro, y con una brecha pequeñita que le da un aire a uno de esos hombres peligrosos, repetidores, hipersexuales... ¿Tampoco? Joder, tía, es que me pone de mala leche, me jugaría un paquete de Ducados a que si lo tuvieras delante lo reconocerías enseguida.

Bueno, da igual. El tema es que me he estado viendo con este chaval estas últimas semanas y creo que mi madre nos ha pillado. No, idiota, no es que lo hiciéramos en mi casa. Con él todavía no. Solía pasar a buscarme con su Yamaha Fazer ocho, recién estrenada —sin un solo arañazo en el chasis, oye, y con un rugido de mil demonios que me ponía cardíaca perdida— y yo hacía creer a mi madre que iba a verte a ti, yo qué sé, para ir a comer pipas o ver Jersey Shore o lo que echaran en la tele.

Hasta aquí, ningún problema. Fetén. Tú no te enterabas de nada, mi madre feliz de la vida y yo y Tófol nos tirábamos toda la tarde copulando detrás de la tapia grande del cementerio. ¿Vergüenza? Ni una mihita. ¡Unos lametazos... Unos manotazos...! Habría sido un sueño de tres semanas, las mejores semanas del trimestre, si no hubiera sido porque ayer mismo, mientras estábamos en plena acción —que yo ya no sabía en qué mundo estaba con ese hombre en medio de mis piernas— va y nos pilla Paulina, esa amiga de mi madre tan quisquillosa, tan engreída, que siempre pulula por el pueblo para encontrar nuevas exclusivas que contar. ¿Tampoco sabes quién es? ¡Hostia tía, bájate de la nube, *hello, may day*, aterriza! Parece que se te ha aparecido la Virgen, hija mía.

Pues resulta que Paulina, la amiguita esta de mi madre, que se debe de haber creído ser la paparazzi local o la enviada especial al campo, se lo ha contado todo con pelos y señales; y cuando digo con pelos y señales, lo digo con todas las letras. Incluso la postura, tía. Ni yo misma recordaba con tanto detalle todo lo que me hacía ese diablo,

ese pedazo de animal y de gallito que es Tófol con su cresta rubio platino engominada. ¡Imagínate si iba colocada que ni siquiera vi la estúpida de Paulina mientras nos miraba!

Y claro, hoy vuelvo del instituto —bueno, del bar de al lado, que estos días hay torneo de seisillo y Claudia y yo vamos semifinalistas— y al abrir la puerta de mi casa me encuentro a mi madre con la bata estrecha, bien atada, mirándome con esos ojos con los que solo miraba a mi padre cuando volvía tarde a casa antes de que se fuera a vivir con Svetlana en Son Sardina. Y después, tía, y dale reproches, y dale a reñirme, hasta que me ha dicho que si esto es lo que espero en la vida, esto de acostarme con el primero que pasa y decir mentiras, pues que yo no soy hija suya, y que si pienso que yendo así por el mundo podré vivir mucho más tiempo en su casa, que estoy muy equivocada.

Y nada, después de contarle todo lo que hemos hecho, desde cuándo nos vemos y quién es este chaval que va detrás de mí, he salido de casa porque estaba ya harta de oírla gritar como una posesa. Y todo porque le he dicho que a él le molestaba mucho hacerlo con condón y que yo tenía un retraso de un par de semanitas.

Nada, tía. Un desastre. ¡A veces tengo que tener una paciencia...!

5.2. Capítol H

Asamblea va con una sola ese, sí.

Además, estoy cien por cien segura: me lo enseñó Amador. Él, que hizo todo un año de filología, conoce la lengua mejor que nadie, y no sabes lo larga que la tiene...! La lengua, digo. Bueno, que otras cosas también eh, pero ahora tampoco vienen a cuento. Tú pinta y repasa, que las pancartas no se hacen solas.

Con los pocos meses que llevamos juntos ya me ha ensanchado la visión del mundo que yo tenía, me ha quitado la venda de los ojos. ¿Te puedes creer que antes de conocerlo no había ido jamás a ninguna manifestación? Ni a una cena popular, ni a un mercadillo de productos de la tierra, ni a una quema de banderas como es debido... ¡Qué sé yo! No sabía prácticamente nada del conflicto entre Israel y Palestina y de las nuevas modalidades de comercio justo, ni conocía la realidad de países socialistas y revolucionarios como Cuba o Venezuela. Como te lo digo, este Amador me ha abierto los ojos y me ha hecho ver hasta donde yo nunca habría imaginado.

Porque tú, que no has salido nunca del pueblo, no te has llegado a plantear según qué cuestiones de la vida, y tengo por seguro que vives totalmente alienada sin ser consciente de ello. ¿Que qué quiere decir alienada? Quiere decir que estás fuera de ti misma, que no te controlas. Que vas por la vida... No sé, que vas por la vida sin saber qué son las cosas. Una boba, una tontita, sí. Bueno, tampoco ahora quiero que te lo tomes a mal...

Lo que quiero decir es que, si te fijas, vivimos rodeadas de inmoralidades. Esto también me lo ha enseñado Amador, que me ha enseñado tantas cosas... El capitalismo, para empezar, es inmoral. Y las demás cosas de nuestro mundo también lo son. El patriarcado, el sistema de clases, la derecha, la izquierda, el arriba y el abajo, el consumismo, el machismo, el sexo, la religión, la abstinencia, la tele, la homofobia, la lesbofobia, la transfobia, la música que suena en la radio, la cultura de masas, las faltas de ortografía, los derechos de autor, la ropa de marca, los árboles de Navidad, la construcción, los regalos, las joyas, las colas en el súper, los símbolos, las tradiciones, la monarquía, la república, la dictadura, la familia, la democracia, la estética, la física cuántica, las pilas, los animales... Todo es inmoral, todo. Todo es inmoral y él me lo dice, con este ademán serio que muestra cuando habla de cosas trascendentes, con esta boquita de intelectual que ha aprendido a pronunciar en francés Guy Debord y su *Société du Spectacle* de memoria y que me deja embobada. Tendrías que verlo: es un hombre atormentado, preocupado por su tiempo y su gente, y hasta por las personas que lo odian.

En el centro cultural, en los mítines y en las reuniones clandestinas —que se ve que todavía se hacen porque en política, como en la moda, todo vuelve—, habla de sus inquietudes con los compañeros y compañeras, y a mí no se me deja de caer la baba. Qué boquita, este Amador, qué don de la palabra... *Nous ne voulons pas travailler au spectacle de la fin du monde, mais à la fin du monde du spectacle!*, grita, con el puño cerrado y la mano levantada, donde estoy segura de que guarda un pedacito de mi corazón. *¡Fuera rosarios de nuestros ovarios! ¡In, inde, independència! ¡Un desalajo, otra ocupación! ¡Mi Amador, nunca a favor, siempre en contra! ¡Contra el mundo y con el viento de cara! No me puede tener más entusiasmada. La verdad es que no sé qué quiere decir ni la mitad de toda esta lista de consignas, pero estoy enganchada a sus divagaciones sobre las nuevas tendencias marxistas, internacionalistas, feministas,*

ecologistas, que suelen llegar cuando se van las chicas de los demás, que también es cuando sacan la maría y fuman porros como si no hubiera un mañana. Yo no soy como las demás, no le echo en cara nada por que fume. Amador dice que las drogas estimulan, que aclaran la conciencia y que afinan el pensamiento, mientras que a mí lo único que me producen es un sueño insoportable, pero si a él le gustan, ¡no seré yo quien se las haga dejar!

Porque también he de reconocerlo: Amador y todo lo que me supone es como una droga para mí. Como una puñetera droga. Vivo encocada, emporrada, voy hasta el culo de Amador y lo hago todo por él sin darme cuenta: para saber de él, para estar con él, para sacrificarme, para morirme por él. Y él, cuando le digo yo todo esto, se limita a hacerme esa media sonrisita que sabe hacer por debajo de la nariz y me dice que no sea pusilánime y que entienda en qué siglo estamos y que el verdadero amor es el que supone la emancipación sexual de la persona. Que me deje de cursiladas. Que él es un feminista convencido, y que por eso cree que lo mejor que puede hacer es liberar a otras mujeres, a menudo compañeras de lucha, manifestantes o sindicalistas muy implicadas, pasándoselas por la piedra y haciéndolas partícipes durante un rato de esta libertad tan anhelada. Y no pienses que haya sido fácil, pero he llegado a entender que él me quiere igual tanto si está como si no está con otras, y que si quiero feminismo, esto es feminismo, que todo lo demás son pamplinas que nos han metido en la cabeza las productoras de cine y las películas de Disney. Una mujer fiel, dice, es una víctima del sistema y de la escuela católica apostólica romana, y una mujer que da a luz es una máquina de sumisión al estado y que deberíamos cobrar por hacer de madres.

Yo a veces no lo puedo evitar y le pongo morros durante una semana, y él lo arregla mirándome con sus ojos verdes de pupilas dilatadas mientras me dice: en el mundo posmoderno no les llaman cuernos, sino amor libre, y no es infidelidad, sino madurez. Sí, hemos vivido engañadas mucho tiempo y por eso creo que es importante esta primera asamblea con todas las compañeras. ¡Las mujeres de este pueblo merecen ser liberadas! ¿Crees que van a entender todo esto, las de la asociación municipal de amas de casa?

5.3. Capítol O

¡Deja de mirarme con esta cara!

¿Tanto te cuesta creer que una mujer como yo, Antonia María Tur, profesora universitaria especializada en literatura novecentista catalana y doctorada con una tesis sobre la vida y la obra de la poetisa Aina Cohen y su influencia en las letras mallorquinas, pueda tener unos gustos como estos?

Una no es de piedra. A una mujer como yo le gustan los placeres auténticos, desbravarse, divagar entre chucherías y fideos de chocolate de lo más sofisticados. Entre semana, en la ciudad, no dejarás de verme en los actos más elevados de la cultura de nuestra tan maltratada isla: hoy una conferencia sobre sociolingüística avanzada, mañana una mesa redonda sobre las nuevas tendencias en el estudio de la literatura medieval, literatura de viajes, literatura de ideas, literatura de flores, literatura gastronómica, astronómica, astrológica, metaliteratura... Y simposios, siempre que puedo. Aquí, donde parece no pasar el tiempo y que en vez de avanzar retroceda, todavía hay quienes discuten la muerte del autor de manera encarnizada. Y qué quieres que te diga: Roland Barthes me aburre. Ahora bien, Jacques Derrida me encanta.

Tampoco me echarás en falta en ninguna presentación de un libro que valga la pena. Con lo de valer la pena me refiero a que sea de un autor más o menos conocido, más o menos cotizado en nuestro minúsculo mercado editorial en catalán. Que salga en las grandes páginas de los suplementos de cultura. Nunca está de más hacerse fotos, y si de rebote sale alguna en la prensa, eso que me llevo. A una profesora siempre le resulta más complicado lograr la fama que se merece y créeme que todo el trabajo a lo largo de estos años me asegura méritos que pocos rotativos han podido glosar en tan solo doscientos o trescientos caracteres. Tanto cuento para nada. Ni las gracias. Si es que en el fondo soy una altruista.

En las presentaciones me muevo como pez en el agua: llego un poco más tarde de la hora anunciada, porque ya se sabe que estos saraos de intelectuales catalanes no empiezan nunca puntuales y así, de pasada, disfruto de las miradas, de ver las cabezuelas de toda la audiencia girándose para ver quién ha hecho chirriar la puerta. Es como tener centenares de penes candentes quemándome la piel de curiosidad y de envidia desbocada. Entonces, sin decir palabra, alzo un poco la mano y hago como quien saluda al autor, o a alguno de los ponentes del acto, y me quedo arrinconada en cualquier parte de la sala. Si me ofrecen sitio para sentarme, me niego en redondo, cien veces si hace falta. Mientras hablan mantengo mi sonrisa de póquer, con la mirada algo

sesgada, afectada, como si pensara en eso que dicen los oradores, como si los estuviera escuchando, y si veo que los demás aplauden, sin duda yo lo hago más fuerte.

Al terminar llega la copita de cava —si no hay, querido mío, difícilmente me verán el pelo en el acto— y es cuando me pongo las botas. Metafóricamente, me refiero. Porque de comer, lo que viene siendo comer, vengo comida de casa. Nunca comas en público, me decía mi madre que en paz descanse, que murió presumiendo de ser la *vedette* más codiciada del barrio de Santa Catalina. Una mujer con clase, mi madre. De lo que me pongo las botas, te decía, es de ser simpática con la gente, de hartarlos, de desquiciarlos con mis tesis sacadas de la manga y con mi perfume Arpège de Lanvin que compro a precio de Coca-Cola a una amiga que tiene una perfumería. Me hago escuchar, mirar, oler, me hago notar entre las presencias intelectuales más o menos grisáceas que pueblan la sala, y en un momento dado consigo ser el centro de atención. Solo por eso ya vale la pena.

Es que me gustaría que vieras una de estas presentaciones. Si no supiera perfectamente que la gente se daría cuenta al vuelo de que eres mi gigoló, mi putito, te llevaría conmigo. Te lo prometo, en serio. Lo que te quería decir con todo esto, querido mío, es que ahí donde me ves yo soy una mujer con muchas facetas, muchas caras, y no me gustaría que te llevaras una impresión equivocada de mi persona. Cada cual tiene sus vicios y yo no hago ningún daño a nadie, alquilándote unas horas cada fin de semana. Solo te pido que no me mires así, con esta cara de asco, porque lo mío es una moda que se remonta a las sociedades orientales más civilizadas. Cuando hayas terminado, me dejas el botecito en la mesa y puedes irte. ¿Acaso no habías visto nunca a nadie comer mierda?

5.4. *Capítol Q*

¿Dígame? Sí, soy yo. ¿Con quién hablo?

¡Oh, no te había reconocido! Muy bien, sí, sí. Bueno, ahí andamos, voy arreglándomelas. Voy tirando. Un poco más tirada que tirando, pero bueno. Arrastrándome, como quien dice. ¿En confianza? Muy mal. Fatal.

Es que no te puedes imaginar por todo lo que estamos pasando aquí, tanto yo como los que trabajan en planta. Ya sé que hacer ruedas de coche es hacer ruedas de

coche, pero se trataba de un hombre muy apreciado por la plantilla, sobre todo desde que se le ocurrió aquello de darnos la posibilidad de no comer para no tener que hacer una pausa, o cuando tuvo la brillante idea de pagarnos, a partir del segundo semestre del año pasado, las horas extras con productos de la fábrica. Valentina, que también está en oficinas, ¡hasta se ha hecho un sofá de ruedas de coche! Estamos todos consternados.

Como comprenderás, estas cuestiones siempre son más complicadas para una persona cercana y yo, después de veintitrés años de servicio como secretaria, le tenía especial aprecio: no me miró nunca por debajo del cuello ni por encima de los tobillos y solo me tocaba cuando era necesario —en Navidad, de vez en cuando, o cuando vendíamos una remesa importante en algún país de estos nuevos que salen ahora por Asia. Era todo un señor y por eso todo me ha afectado todavía más. Por eso te estoy agradecidísima por haberme llamado: eres una auténtica amiga, no como las demás, que solo me preguntan por detalles morbosos de cuándo lo encontré y cómo. Porque no me llamabas por eso, ¿verdad? ¿No? ¡Pues mira, precisamente ahora te has ganado que te lo cuente!

El jueves pasado fue un día gris como cualquier otro. Entré a las nueve y cuatro minutos, que es el límite de tiempo del que dispongo para que la máquina de fichar no detecte que llego tarde, y después de dejar las cosas en la mesa me encerré un rato en el lavabo. Nada especial, nada relevante. Tengo como una buena costumbre matinal esto de consultar mi cuenta en LinkedIn cada día, para saber si alguno de mis doce contactos ha encontrado trabajo, y si un día estoy inspirada escribo algún tuit existencialista. Después, una vez me he repasado los labios, vuelvo a la mesa y estoy un rato esperando a que se encienda el ordenador y se me abra el correo, algo que dura largo rato. Ya, ya sé que podría encenderlo antes de entrar al baño para después, al salir, tenerlo todo preparado, pero yo para algunas cosas soy muy masculina y no sé tener la cabeza en diferentes cosas al mismo tiempo. Ya me lo dice mi madre, que a sus noventa y siete años es una mujer lúcida como ella sola: ¡no sirves ni para freír un huevo, hija mía! ¡Nos echamos unas risas, con mi madre...!

Después, entre que se abre el correo y llega el jefe, tengo unos veinticinco minutos para hacerme las uñas, que aquella semana, si no recuerdo mal, llevaba pintadas de color siena tostado. Lo confesaré: para algunas cosas soy toda una conservadora y las uñas de porcelana nunca han sido santo de mi devoción. Es en este

mismo instante cuando doy rienda suelta a mi despliegue: cotoncillos por aquí, acetona por ahí, el bote de pintañas en cuestión por allá y yo que voy pintando y despintando según el día y el estado de ánimo. Hace poco leí un libro sobre el significado de los colores que es alucinante, cariño, una delicia. Ya te lo prestaré.

Lo más importante, en cualquier caso, es que yo tenga la lista de citas y reuniones preparada para cuando él llega —o llegaba, pobrecillo— y no recuerdo ningún día que no fuera así. Nos saludábamos con nuestra simpatía distante pero suficiente, políticamente correcta como yo misma, y se encerraba en su despacho a hacer cálculos como si nada más que números hubiera en el mundo. De vez en cuando hablábamos de ello con su mujer, que no sé si lo sabes pero la pobre cayó en un espiral de alcoholismo y depresión peligrosísima, que llegaba a parecer que en vez de estar casado con ella estaba unido en matrimonio con su Casio FX-5900R de los setenta.

En fin, que aquel día él entró, como siempre, y yo me volví a plantar delante del ordenador. Estaba ocupadísima, para variar, y entre una cosa y la otra se me hizo la hora de comer. Normalmente voy a calentar mi *tupper* de espaguetis a la carbonara en el microondas que tenemos en el almacén de las escobas, y en cuestión de veinte minutos ya me lo he zampado todo. Es entonces cuando empiezo a desplegar mi arte del día a día: hacer siestas de una o dos horas sin que nadie se dé cuenta. A menudo me pongo delante de la cara uno de esos libros de visitas, o de albaranes o cualquier montón de papeles, como si estuviera tan absorta en la lectura que no me pudiera despegar, o bien doy medio vuelta con la silla directamente y me echo una cabezadita como si estuviera archivando facturas.

A las cinco en punto de la tarde tengo programada una alarma que, además de despertarme si no lo he hecho yo solita, me recuerda que es la hora de la manzana. En este momento nada importa: haber comido un buen plato de pasta, con un trozo de torta de postre, café con leche y azúcar moreno, lo que sea; cuando llega este momento del día yo estoy a dieta. Me levanto, algo desnutrida por haber hecho el esfuerzo de la digestión, y vuelvo al almacén, donde está mi mininevera que traje de mi casa, para coger mi Pink Lady. Nada de Goldens ni Fuji ni Reineta. Las más son las Pink Lady que, al fin y al cabo, no hacen más que definirme a mí: de color rosa y caras, muy caras. Las más caras de la frutería.

Con esto que te cuento, y con la hora que facilita la versión oficial del forense que no sé cómo se ha filtrado tan rápidamente por el pueblo, comprenderás que no fue hasta las seis, que es cuando voy a despedirme de él y a desearle que le cuadren los números, que me encontré el berenjenal.

Di, como de costumbre, tres golpecitos con las uñas a su puerta de madera lacada y cristal translúcido. Él, que siempre me contestaba para que pasara, no dijo nada. El pobre. Después de unos segundos claramente más incómodos para mí que para él, me decidí a abrir la puerta y lo entendí todo: estaba estirado encima de la mesa, hinchado como un canario que ha estirado la pata. Tenía la calculadora en la mano, todavía. Le llamé por el apellido, por el nombre, por el pseudónimo con el que le llamaban sus compañeros del colegio cuando era pequeño —porque un primo mío repitió en primero de BUP unas cuantas veces y coincidió con él un curso— y no me decía nada. Me acerqué, con la manzana que me repetía y quería salirme por el esófago, y le cogí la mano que tenía a la calculadora. Helada como un Magnum Frac. En la pantalla, dos números que latían, intermitentes, con un símbolo de sumar detrás. Estos últimos días no he dejado de pensar en cómo terminaría esa cuenta, cuál sería el resultado y, sobre todo, si ese pobre hombre se iría a la tumba con la intranquilidad de no haberlo sabido. Porque mira que le tenía respeto, pero tanto como para que un día de estos vuelva del más allá a pulular por la oficina y preguntarme cómo terminaba la suma...

5.5. Capítol I

Ay, chica, tú no sabes cómo la compadezco.

Imagínate: un hombre, dos hijos —grandes, sí, per no muy espabilados, todo el mundo lo sabe— un caserón como ese, una vida organizada... Que no es que una fábrica de ruedas de coche sea una gran fortuna, pero les permitía a todos vivir dentro de un cierto lujo. Tenían la vida arreglada. Sin embargo, ahora, con ella que no se vale por sí misma de lo pedo que va siempre, que dicen que ya le cuesta caminar, a ver quién llevará la fábrica. Me han comentado que los hijos se han desentendido del tema, pero tampoco estoy muy segura de que hubieran podido hacer gran cosa, sin ningún oficio ni beneficio, sin una carrera a las espaldas. Y si lo ponen todo en manos de otro, por mucha confianza que le tengan, vete tú a saber qué hará. Un negocio familiar tan solo

puede llevarlo un miembro de la familia. Qué desastre, chica, es que no sabes cómo la compadezco...

Por aquí las noticias corren como la cera, y ha llegado a mis oídos que el enterrador, al ver que el pobre hombre había estirado la pata, ha vuelto a hacer de las suyas. Y si no, ya te fijarás: ahora lleva una cadenita de oro todavía más grande, más gruesa, con la medalla de siempre, la del santo Cristo de la larga agonía, y una nueva con un conejito de estos de las películas *puercográficas*, de la mansión Game Boy. A mí me parece una marranada y una tomadura de pelo a todo el pueblo, qué quieras que te diga.

Chica, a ratos pareces un poco lela. Lo que ocurre es que el difunto, que en paz descansa y nos lo encontremos en el cielo dentro de muchos, muchos años, tenía ni más ni menos que tres dientes todos de oro, y que anteayer una amiga de una conocida mía —que no te puedo decir quién es— vio como el enterrador entraba en la joyería medio escondidas, como de estraperlo, y salía con una medalla nueva que le brillaba, presumiendo, endiosado. ¡Se ve que había ido a fundir los dientes! Si es que siempre ha sido un provocador. Por estas cosas yo ya hace rato que lo tengo bien claro: a mí que me quemem bien quemada. Ya lo tengo dicho a mis hijos y ya he escogido la urna. ¡Qué miseria, chica, qué desastre! Últimamente no les pasa nada bueno a esta gente. Es que no sabes cómo la compadezco...

Vaya, o eso es lo que me han dicho. Quizás de una persona a otra variará la versión de los hechos, pero no creo que cambien las cosas esenciales. No querría hablar mal de nadie ni inventarme nada, y mucho menos de esta familia, que es de las más queridas del pueblo. Además, con todo lo que pasó en el tanatorio, después de esa escena tan desgraciada... La gente es muy mala y no tiene reparos en hablar de los demás aunque no sea cierto lo que digan. Es que tú no lo sabes, chica, no te haces una idea de cómo la...

¡Eso mismo, sí! ¿Cómo lo has adivinado?

5.6. *Capítol F*

Tendrá que perdonarme, señor doctor.

No me esperaba para nada tener que visitarlo a horas tan altas como estas, pero la salud es la salud y ya sabe que con según qué cosas no se puede jugar. A mi edad. Me imagino que cuando ha recibido mi llamada aún estaría despierto. Me refiero a que un señor médico como usted, por mucho que sea de pueblo, siempre está al tanto de las necesidades de sus parroquianos, ¿verdad?

Me he levantado a eso de las dos y media, haría tres horas que me había ido a la cama. Chutada de todo. Usted, que ya conoce mi historial, sabe que sin mi dosis de valerianas y somníferos, no soy nadie a la hora de irme a la cama, y hoy no ha sido distinto. Me la he tomado obedientemente, como una buena chiquita, y por eso me ha extrañado despertarme a deshora, toda sudada, con el hígado que me salía por la boca como si viniera de correr la carrera de El Corte Inglés Ciutat de Palma. Pensaba que la palmaba.

No hace falta que se levante. Estoy bien, si se puede llamar así a no poder estar más sola y desesperada. ¿Usted sabe la depresión que llevo encima? ¿Usted sabe todo lo que ha pasado mi persona en los últimos dos años? Las noches de insomnio, las horas vacías, la cama helada y yo cocinando para nadie, para congelarlo todo, para capolarlo todo, hacer croquetas y después tirarlas porque no quiero engordar de nuevo, y mientras tanto la tele con el volumen a toda pastilla. ¿Tiene la menor idea, usted, de lo que es esto?

Qué tontería, preguntarle esto a mi médico de cabecera. Pero me tiene que entender: soportar la vergüenza de un divorcio, un hijo que ahora tiene la manía de ser homosexual, una madre desequilibrada que ya no se sabe poner los calcetines... Una depresión de caballo, así se lo digo. Y si a este cóctel explosivo le añadimos el numerito que me montó mi cuñada la semana pasada ya tenemos la guinda del pastel. Yo entiendo que una relación de pareja puede no ser perfecta, que el matrimonio es difícil —si no, yo no me habría divorciado, no seré yo quien cuestione las estructuras familiares que han sustentado el mundo por los siglos de los siglos—, pero tener que sacarlo todo justo en el tanatorio, me parece un papelón. Eso no lo hacen las señoras de buena estirpe, y yo siempre le dije a mi hermano que aquella era una interesada. De buenas a primeras ya le vi que no tenía pedigrí.

Porque a pesar de todo, después de la separación, cuando volví a vivir al pueblo, le di una segunda oportunidad. Me dijo: cálmate, mujer, y hazte amiga suya para darle

más buena vida a tu hermano. Que la vida son dos días y al fin y al cabo, para tener que llevarnos mal... Busqué todas las excusas posibles para pasar tiempo juntas — *aquagym, aquaerobic, acrosport, zumba, body pump, body tonic...*—, pero ella siempre iba con esos aires de grandeza, con ese perímetro a su alrededor que impedía que nadie se acercara sin llevarse un buen calambre de alto voltaje, con ese tufo a vino negro, y blanco, y champán de todas las cestas de Navidad de todos los años de nuestras vidas. Siempre como una cuba, mi cuñada. Y el día del tanatorio no podía ser menos. Venga beber, venga tragos y tragos de todo cuanto encontraba. Tuvo que sacarlo todo. Vomitarlo. Porque después de decir que mi hermano era tal o cual, que hacía tal o tal cosa, y que ella había sido infeliz toda la vida —algo que corroboro con una total satisfacción, en vista de cómo ha terminado la historia— tuvo que vomitarlo todo como una cualquiera, como si no debiera nada a nuestra casta. Ella, que nunca ha movido un dedo en toda su vida, que por no hacer ni tan siquiera ha mandado hacer nada a nadie!

Y todavía hay más, señor doctor; si no, no lo habría molestado a estas horas de la madrugada. Le he preguntado si podía venir porque estoy harta de Gretel, mi vecina. No sé si la conoce. Es una chica alemana que ya lleva un par de años en el pueblo, que vive en el campo porque es naturalista y ecologista y no sé cuántas cosas más y así puede tener todos los animales que le da la gana. Exactamente. Pues esta, que parece una mosquita muerta y una simpática, se levanta cada día a las cinco de la mañana para entrenar a sus perros, que se ve que los sábados y los domingos los lleva a competir por Palma, y me despierta con cuatro gritos mal pegados que asustan. ¡*Sitz, platz, pum, pam!*, órdenes en alemán y no sé cuántos idiomas más —que todo sea dicho: no hay idioma como el alemán para dar órdenes— y yo, que tengo la ventana de la habitación que da a su corral, me despierto cada día con esa cancioncita. ¿Usted lo ve normal?

Cuando justo hacía unas semanas que había finiquitado la mudanza, se vino a presentar y me preguntó si me molestaban los perros, que ella comprendía que oírlos ladrar podría resultarme molesto y no quería ser una molestia. Y yo, tonta de mí, le respondí que no, que los perros no me estorbaban para nada y que no los había oído ladrar jamás a horas intempestivas. Y no es que le dijera una mentira: a mí lo que me despierta son sus gritos, sus balidos, y no el ladrar de los pobres animales. Además, solo faltaría que yo me quejara. Aquí vivimos del turismo, y bastaría con asustar a una extranjera para que las cosas empezaran a ir peor de lo que van ahora y que nos

fuéramos todos a freír espárragos, o a enharinar croquetas durante una eternidad y media como estoy haciendo yo.

Pero claro, señor doctor, ¿qué puedo hacer yo con todo este panorama? Solo hago cocinar y cocinar, porque dinero no me falta, pero tampoco tengo ninguna amiga de la infancia ni ningún entretenimiento en el pueblo en el que gastarlo. Las mujeres de aquí están todas pa'llá, será cosa del viento o de la sal de mar. Paso de ellas, prefiero estar sola que mal acompañada. Paso el rato haciendo tortas, empanadas, robiols y pisto a la mallorquina fuera de temporada, y siempre que me toca cortar cebolla termino llorando las mil y una lágrimas porque no sé qué hacer con mi vida ni tampoco cuándo volveré a dormir cuatro horas seguidas sin tener que darme un chute de todas estas cosas que me da usted, porque no es que no le esté agradecida, pero no me puedo meter más medicinas en mi cuerpecillo: el colesterol, la ciática, la tensión disparada, los somníferos y la valeriana, de vez en cuando analgésicos, el protector de estómago, los parches para la depresión, las friegas en las piernas... ¡Es que además de tener mala suerte no puedo estar más enferma, me deshago en piezas como una muñeca de porcelana!

¿Usted cree, ahora con toda sinceridad, que este insomnio podría ser el síntoma de otra enfermedad más grave, un síndrome, una afección delicada? Porque de ser así, ya me moriría. Yo ya no sé qué hacer, señor doctor, y por eso lo visitaba. ¿Cree que esto mío tiene cura, o puede que esté siendo un poco exagerada? No me gustaría parecer una de esas mujeres de mediana edad aburridas, hipocondríacas e insoportables.

5.7. Capítol G

¿Me dejas pasar, amiga?

No pienses que soy nada del otro mundo, solo por haber tocado al timbre o a la puerta de tu casa. No soy ninguna vendedora de aspiradoras, enciclopedias, ni tan siquiera soy uno de estos testículos de Jehová que se adentran en nuestra intimidad tan fácilmente y nos quiere hacer cambiar, quitar, robar nuestras creencias religiosas más interiorizadas. Qué molestos resultan a veces, ¿no crees? Lo que yo he venido a hacer aquí, en la calle Lledoner número doce, es traerte la felicidad que tanto tiempo llevas esperando.

No, no me cierres la puerta, amiga... Amiga... ¿Cómo me has dicho que te llamabas, querida? ¿Me lo has dicho? ¿No? No, no me lo has dicho... Pero no me cierres la puerta, amiga mía. Porque tengo la solución a todos tus problemas. En el fondo, yo sé que me estabas esperando.

¿Estás casada? Sí, tú estás casada. Después de tantos años de pasear por las puertas de señoras tan respetables como tú misma, me he convertido en una mujer observadora y de buenas a primeras me he percatado de que llevabas el anillo. Porque tú no tienes cara, ni por asomo, de sufrir de almorranas, todavía. Lo más importante de todo es que estás casada, ya llevas casada unos cuantos años y a veces no te sientes tan apreciada, tan valorada como te gustaría. No te mira, no te habla. No te escucha, sobre todo. Pero lo que más te molesta es cuando no entiende que le estás pidiendo, con tus señales inconfundibles, hacer el amor. Lo has intentado todo: perfumarte al salir de la ducha, hidratarte las piernas delante de él, dejar caer, como quien no quiere la cosa, una tira de la blusa de dormir delante del plato de pimientos rellenos a la hora de la cena... y nada, nada da resultado. Es como querer seducir una puerta de acero inoxidable de dos por uno setenta y tienes miedo. Miedo de las demás. Miedo de que una mujer más joven, más fácil, más alocada y fresca que tú lo atrape con su cabellera alisada con queratina y te deje sola con la casa, quilométrica sin él, totalmente vacía sin él, desoladora, esperando a que la limpies.

¿Me dejas pasar ahora? Genial, amiga. Perfecto.

Para más inri, pasas la mayor parte de tus horas dentro de la casa y prácticamente no tienes ningún momento para cuidarte. En la peluquería, cuando vas, te riñen, y tampoco tienes ni el tiempo ni el espacio necesarios para cuidar de tus uñas como Dios manda. Ves la tele, eso sí, y de vez en cuando, en las pausas publicitarias de la novela ves anuncios donde te venden un modelo de belleza con el que no te sientes identificada porque no es real. Son mujeres altas, delgadas, esbeltas, con unos pechos que no te cabrían en la cesta de la ropa sucia, y no puedes evitar sentirte una infeliz, una mierdosa, una miserable. Como un juguete abandonado.

¿Pero es que es mucho pedir sentirte atractiva? ¡No eres una miserable, no! Tú eres una mujer muy de hoy en día, preocupada por su tiempo y su familia, que ha sacrificado su imagen por el bienestar integral de los demás. Has cambiado, para que me entiendas, el pintalabios por la escoba y el recogedor, las mascarillas antiojeras por

la olla y la cazuela, la crema hidratante por un cruel y futurista pulverizador de Cristasol. Eres una supermujer, y por eso te mereces lo mejor de lo mejor, la *crème de la crème* para satisfacer esposas y amas de casa. Y no estoy hablando de un consolador.

Sí, amiga, lo has adivinado. He venido para ofrecerte los mejores productos de cosmética efímera, que es el último grito en los laboratorios internacionales, para que puedas beneficiarte y presumir de la belleza más exótica, más natural y más sensacional de toda la comarca. Sin miedo, ¡cógelo! Como comprenderás, la cosmética efímera tiene este nombre por una razón muy esencial, y es que está probado, en estudios recientes con más de quinientas cincuenta mujeres de entre quince y cincuenta, que surte efecto encima de la piel, los labios, las uñas y el cabello en menos de cinco minutos. Eficacia probada. Solo te lo tienes que aplicar —haz como yo: una nuez de producto encima del exterior de la mano y después extendemos encima de la piel deshidratada— y esperar unos minutos para que tu cuerpo vuelva a ser, según la zona, el de una menor de edad.

Y te preguntarás: ¿de dónde proviene semejante éxito de esta cosmética efímera? ¿Cuál es el secreto de esta maravilla de la belleza y el rejuvenecimiento? Yo te daré la respuesta: el secreto está en sus ingredientes, que son todos cien por cien naturales, cien por cien ecológicos y cien por cien biológicos, reciclables, reutilizables y aptos para el compostaje. Para su elaboración no se ha apalizado ninguna gallina. Entre los más de sesenta integrantes de esta larga lista encontrarás viejos amigos y conocidos del mundo de la perfumería, pero con nuevas formas y nuevas propiedades que nuestros ingenieros químicos, o arquitectos de la libertad femenina, como a mí me gusta llamarlos, han sabido encontrar. Todos estos productos contienen lo que nuestros laboratorios llaman enzimas beta, que son las que luchan encarnizadas para mantener las células y los tejidos jóvenes y tersos como el primer día.

¡Pero que la calidad y la genialidad no te tiren atrás! Ahora, por el simple hecho de haberme recibido con los brazos abiertos y las manos tan tonificadas como las tienes, puedes adquirir el lote completo de productos, que incluye la crema de día, la crema de noche, la mascarilla para el cabello y la loción tonificante para después de la ducha por solo noventa y nueve con noventa y nueve euros, a pagar en treinta cómodas cuotas con un interés muy bajo. Pero esto no es todo, amiga, porque después de estos minutos de proximidad y confianzas entre mujeres preocupadas por su imagen te he cogido un

aprecio especial. No un aprecio de vendedora a clienta, no, sino un aprecio verdadero de amiga a amiga. ¡Y por eso, te obsequiaré con un regalo en tu lote de productos! Es la crema de acción efímera para codos, que en dos o tres aplicaciones te dejará la piel de esta zona, tan incómoda para nosotras, como el culito de un bebé nada sospechoso.

Solo faltaría, amiga. Firma aquí, aquí y aquí y, con tu número de cuenta y un teléfono de contacto, podrás empezar a ser la mujer más deseada, más liberada, más envidiada de toda la faz de la tierra. ¡A la mierda las normas machistas que te piden que estés perfecta, impoluta, inmaculada las veinticuatro horas del día!

6. Comentaris sobre la traducció

Un cop realitzada la traducció de set capítols de l'obra, ens disposem a esmentar diversos fragments que han suposat problemes a l'hora de traduir. Citarem ambdós fragments, el de l'obra original i el de la traducció i, acte seguit, els comentarem. Val a dir que deixarem les opinions de la traducció resultant per a l'apartat de la conclusió.

6.1. *Comentaris del capítol B*

Calla i no em xerris de ma mare, tia, que
duc un remenat...

Cállate y deja de hablarme de mi madre,
tía, que vaya tinglado tenemos armado.

La paraula «remenat», que ni tan sols apareix com a substantiu al DCVB, fa referència a un cúmul de preocupacions que atabalen algú, que li «remenen» el benestar o la tranquil·litat. L'expressió «dur un remenat» és ben freqüent i comprensible per al parlant del dialecte mallorquí, però ha estat necessari canviar-ho per una expressió equivalent com ara «vaya tinglado tenemos armado».

Tu te'n recordes, d'en Tòfol, aquell tio de
per Cala d'Or que sempre es passeja per
davant l'institut?

¿Tú te acuerdas de Tófol, ese tío de por
Cala d'Or que siempre se pasea en moto
por delante del instituto?

El tema dels noms propis (tant antropònims com topònims) fa sorgir diverses qüestions. Quant al topònim, és cert que Cala d'Or és un poble típicament turístic, amb tot el que això comporta per als residents. També se'l veu com un poble habitat parcialment per minories ètniques com la gitana, fets que, justament o injusta, han instal·lat en l'imaginari col·lectiu dels residents balears una mala imatge d'aquesta zona. Com es pot traslladar aquesta idea? S'ha de buscar un equivalent en castellà?

Bastant similar seria l'antropònim Tòfol, un nom d'arrels mallorquines i molt comú. Per fer-nos una idea, Tòfol podria ser l'equivalent del «José» en castellà. Ens fem, per tant, les mateixes preguntes: s'ha de traduir per aquest equivalent que proposem?

La nostra resposta és que no s'han de traduir. A parer nostre, la traducció funcional d'aquests termes canviaria completament el missatge de l'autor. A l'hora de comprar el llibre, el lector té present que l'autor del llibre és de Mallorca i que aquest

llibre ha estat traduït. Per tant, si quan obre el llibre, aquest li parla d'un José d'algun poblet de Castella la Manxa, probablement el lector es confondrà.

Creiem que és cabdal aquí fer un comentari respecte d'aquesta qüestió des del caire de la sociolingüística. És cert que estem traduint un text d'una llengua cooficial del nostre estat i que, com a traductors a una altra llengua (co)oficial com és el castellà, coneixem a la perfecció ambdues llengües. Aquesta conjectura no hauria d'interferir, però, en les nostres decisions de traducció. Si ens fixem en les novel·les traduïdes del suec o del noruec, majoritàriament novel·la negra, ens adonarem que mai no es tradueixen els noms dels topònims o antropònims. Per què, doncs, hauríem de traduir els noms propis en català quan estem traduint al castellà? Des d'aquesta perspectiva ens torna a semblar del tot innecessari.

El tema és que amb aquest m'hi havia estat veient les darreres setmanes i crec que ma mare ens hi ha trobat.

El tema es que me he estado viendo con este chaval estas últimas semanas y creo que mi madre nos ha pillado.

El cas dels pronoms febles en català, un aspecte molt característic d'aquesta llengua, pot donar certs problemes a la traducció, no tant per l'antecedent que puguin substituir, sinó pels significats que puguin afegir als verbs que acompanyen. Aquest tipus de fenòmens s'anomenen «verbs amb clítics inherents» (els pronoms canvien el significat del verb). Tanmateix, aquesta funció dels pronoms és bastant versàtil, i tal vegada encara més en un dialecte:⁴ el fet que un parlant domini la seva llengua («sentit de llengua», v. annex 1) pot fer que determinades combinacions de verbs i pronoms adquireixin un determinat significat.

El cas que ens ocupa ara mateix ha necessitat d'un verb que demostrí oralitat. «Trobar-hi algú» és descobrir o veure in fraganti algú fer alguna cosa, en aquest cas, mantenir una relació amorosa amb algú. Tot i que també consideràvem traduir-ho per «encontrarnos con las manos en la masa», hem trobat més adient «pillar a alguien», perquè té més component oral i s'avé més al registre que utilitza la jove protagonista.

⁴ Els verbs amb clítics inherents presenten també diferències de forma respecte els diferents dialectes de parla catalana. Així, «entendre-hi» en català central es converteix en «entendre-se'n» en mallorquí: «Algú té nocions de química? Sí, ell hi entén./Ell se n'entén».

Vergonya? Gens ni mica.

¿Vergüenza? Ni una mijita.

Tot i que «gens ni mica» no és especialment dialectal, l'opció de traducció elegida comprèn molt bé aquest component dialectal que es respira en general en tot el text original. Per aquesta raó vam descartar altres opcions com «ni por asomo», «ni un ápice» o «ni pizca». Cal mencionar que «mijita», diminutiu de «miga», no està acceptada per la RAE i que, per tant, es consideraria una petita transgressió de la norma.

I después, tía, venga retrets, venga renyar-
me [...]

Y después, tía, y dale reproches, y dale a
reñirme [...]

Aquest fragment il·lustra perfectament la diferència entre una traducció paraula per paraula i una traducció realitzada amb més oïda. No hi hauria cap problema, ni sintàctic ni de vocabulari, si l'haguéssim traduït per «venga reproches, venga reñirme», però és molt més freqüent utilitzar la construcció «y dale + complement» en el llenguatge oral en castellà. Considerem importants aquests detalls perquè configuren la diferència entre una traducció mediocre i una traducció professional.

6.2. Comentarís del capítol H

Asamblea va amb e, sí.

Asamblea va con una sola ese, sí.

En aquest cas, la frase inicial del capítol juga amb un error ortogràfic freqüent en els nadius catalans: per influència del castellà, hi ha una tendència general a escriure «assemblea» com a «*assamblea». Aquest error ortogràfic, lluny de ser corregit, ha de ser restituït en la traducció. Se'ns van acudir dues opcions: «Asamblea va sin hache» i «Asamblea va con una sola ese, sí». Ens vam decantar per l'última opció per dues raons: en primer lloc, la possibilitat que un castellanoparlant escrigui «*hasamblea» és molt remota; i en segon lloc, perquè la darrera opció també catalanitza el tipus d'error. Per entendre aquest darrer motiu, cal posar-se en la pell d'un castellanoparlant aliè a tot parlar català. En llegir aquesta traducció, se'n preguntarà el perquè, ja que en castellà mai no es pot posar una doble essa. Així, esbrinarà que en català sí i, en el transcurs d'aquest procés, la traducció haurà transmès la catalanitat del text original.

Ni a una crema de banderes així com
toca...

Ni a una quema de banderes como es
debido...

Comentem aquest fragment perquè, durant el procés de traducció inicial, vam traduir l'expressió «així com toca» per «como Dios manda», un error que ràpidament va ser rectificat. La correcció està més que justificada per les característiques dels personatges: els personatges són anarquistes revolucionaris, i es declaren en contra de tot allò establert. No quadra, doncs, una expressió de caire religiós com «como Dios manda» en la seva intervenció.

*Fora rosaris dels nostres ovaris! Fora,
fora, fora, la bandera espanyola! Un
desalojo, otra ocupación!*

*¡Fuera rosarios de nuestros ovarios! ¡In,
inde, independència! ¡Un desalojo, otra
ocupación!*

Dels tres eslògans que crida la protagonista crida l'atenció el segon, que rima en l'original i duu un marcat component antiespanyolista. Com que l'equivalent directe en castellà no rima ni existeix com a tal (*fuera, fuera, fuera, la bandera española*), buscarem un equivalent funcional, és a dir, un eslògan de marcat antiespanyolisme i que fos conegut a escala nacional. En efecte, el més conegut és «*In, inde, independència!*», que s'ha escrit amb accent obert a la versió traduïda per dos motius: per una banda, no té sentit cridar un eslògan antiespanyolista en castellà; per l'altra, l'original català també té un eslògan (el tercer) en castellà, per la qual cosa no molesta tenir un eslògan en català a la traducció castellana.

6.3. Comentaris del capítol O

Professora universitària especialitzada en literatura noucentista i doctorada amb una tesi sobre la vida i l'obra de la poetessa Aina Cohen i la seva influència en les lletres mallorquines [...]

Profesora universitaria especializada en literatura novecentista catalana y doctorada con una tesis sobre la vida y la obra de la poetisa Aina Cohen y su influencia en las letras mallorquinas [...]

En aquest cas, seria incoherent parlar en castellà de literatura noucentista i de l'obra d'Aina Cohen (escriptora mallorquina) sense afegir que estem parlant de literatura noucentista catalana. S'ha d'estar atents en aquests casos atès que allò que a

nosaltres, entenedors de les dues llengües, ens sembla d'allò més natural, el monolingüe que llegirà la traducció podrà no entendre-ho.

Divagar entre llepolies i confits

Divagar entre chucherías y fideos de chocolate

Com a traductors mallorquins, s'ha de parar molt d'esment en la paraula «confit», que els castellanoparlants de la zona balear han denominat «confites». No obstant això, els «confites» i els «fideos de chocolate» tenen poca cosa a veure. Mentre que els primers són llepolies consistents de fruits secs, llavors o espècies recoberts de caramel de sucre (i de la mida d'una ungla), els confits (o «fideos de chocolate») són petitíssims tronquets de sucre, normalment de diversos colors, que s'escampen a sobre d'unes postres, sovint coques. Aleshores, en cap cas es pot traduir «confits» per «confites». Així mateix, el Termcat recull els «confits» com a «fideos de xocolata» (estàndard) i «fideos de chocolate» (castellà).

Del que em pos les botes, et deia, és de fer cas a la gent [...]

De lo que me pongo las botas, te decía, es de ser simpática con la gente [...]

«Fer cas a algú» és una locució que ja apareix recollida en el DCVB a l'entrada «cas»: «No sols es diu *fer cas de* qualcú, sinó també *fer cas a qualcú*, posant en datiu el nom de la persona a la qual se concedeix l'atenció o la importància». En el text original, «fer cas a algú» es refereix a ser simpàtica amb les persones que envolten la protagonista. A falta d'una locució equivalent (no existeix «hacer caso de/a alguien» en un sentit similar), hem considerat més adient explicitar el sentit de l'expressió de l'original.

6.4. Comentarís del capítol Q

Molt bé, sí, sí. Bé, anar fent, ringo-rango.
Tirant. Un poc més tirada que tirant, però bé.

Muy bien, sí, sí. Bueno, ahí andamos, voy arreglándomelas. Voy tirando. Un poco más tirada que tirando, pero bueno.

L'expressió «ringo-rango», totalment indocumentada en els diccionaris normatius (tant l'IEC, com el DCVB o com l'Enciclopèdia), té un sentit similar a les

expressions que la precedeixen.⁵ Significa estar mig mig, desempallegar-se de les dificultats a poc a poc i a mesura que es va vivint. Tot i que «pasito a pasito» era una de les possibles opcions, al final hem optat per l'explicitació del significat d'aquesta locució («arreglárselas»).

Ja ho sé, que el podria encendre abans
d'entrar al bany per trobar-m'ho després
tot preparat [...]

Ya, ya sé que podría encenderlo antes de
entrar al baño para después, al salir,
tenerlo todo preparado [...]

Algunes frases, sigui pels elements pronominals o per la fraseologia, poden mostrar algun tipus de dificultat sintàctica. Traduir la frase catalana en castellà literalment (és a dir, per «Ya lo sé que podría encenderlo antes de entrar al baño para encontrármelo después todo preparado») pot ser massa enrevessada per al lector de parla castellana (mentre que en català pot semblar-nos fàcil de copsar). Un aclariment entre comes com «al salir» lleva graus de complexitat a la frase traduïda.

No serveixes ni per a tap d'escopeta, filla
meva!

¡No sirves ni para freír un huevo, hija
mía!

Una altra expressió dialectal ben freqüent en el dialecte mallorquí és «no servir ni per a tap d'escopeta», que significa «no servir per a res». Així, doncs, se'ns plantejava o bé transgredir la norma («No sirves pa' na'») o bé utilitzar una expressió que funcionés de manera similar. Al final, hem optat per l'expressió «no servir ni para freír un huevo», que ve a significar el mateix que «no servir per a res».

Quan em vaig a acomiadar d'ell i desitjar
que li surtin els números, que em vaig
trobar la feta.

Cuando voy a despedirme de él y a
desearle que le cuadren los números, que
me encontré el berenjenal.

Tal com apareix al DCVB, «feta» significa «acció assenyalada, esdeveniment notable» i en el text apareix en sentit negatiu (un dels protagonistes és mort). Aquest fet negatiu, que sens dubte causa neguit a la protagonista, podria ser traduït com a «berenjenal» o bé «frega(d)o».

⁵ Considerem que «Bé, anar fent» és una errata de l'original, on s'hauria d'utilitzar la primera persona del plural («anam fent») i no l'infinitiu.

6.5. Comentaris del capítol I

No es pot valer per si mateixa de gata que
va sempre [...]

No se vale por sí misma de lo pedo que va
siempre [...]

El DCVB ja preveu que «gat/a» aparegui a l'entrada número sis com a «embriac» en llengua col·loquial. És potser un dels dialectalismes mallorquins més coneguts, però és igualment important tenir a l'abast una gran panòpia de sinònims per aquestes expressions. La paraula «pedo», igualment col·loquial, se situa aproximadament al mateix nivell.

Nina, a vegades pareixes un poc teba.

Chica, a ratos pareces un poco lela.

En sentit figurat, «teb» («tebi» en català central) vol dir «beneitó, curt de gambals». «Tonta», en el cas de la traducció, no sembla transmetre la gràcia d'una expressió com la que utilitza l'autor. «Lela», o fins i tot «tontilla», podria servir.

6.6. Comentaris del capítol F

[...] com si vengués de córrer la cursa
d'El Corte Inglés Ciutat de Palma.

[...] como si viniera de correr la Cursa de
El Corte Inglés Ciutat de Palma.

Res no es canvia quant al nom de la cursa, atès que en cap de les pàgines oficials, ni les referents a Palma ni les de Catalunya, en tradueixen el nom. Sí que és cert que hi ha hagut altres esdeveniments que s'han anomenat «Carrera popular», però no són els mateixos.

Vostè sap les que ha passat el meu cosset
en els darrers dos anys?

¿Usted sabe todo lo que ha pasado mi
persona en los últimos dos años?

«Cosset» duu implícit, en aquest context, la fragilitat del cos, la feblesa davant certes adversitats. És necessari, doncs, remarcar aquesta subtileza d'alguna manera. Així, creiem que l'ús del possessiu «mi» i el substantiu «persona» (que també podria ser «personita») transmeten part d'aquest sentit, juntament amb el context que aporta la frase sencera.

Les dones d'aquí estan totes ben sonades
[...]

Las mujeres de aquí están todas pa'llá
[...]

L'expressió «estar sonat» significa «estar boig». És necessari, però, no explicitar-ho tot («loco» seria l'opció més senzilla). Una opció ben col·loquial i marcadament dialectal seria l'escollida: «pa'llá». Hem considerat natural transgredir les normes de l'ortografia per atorgar en aquest punt una oralitat bastant notable.

Pas l'estona fent coques, panades, robiols
i trempó fora de temporada.

Paso el rato haciendo tortas, empanadas,
croquetas y pisto a la mallorquina fuera
de temporada.

Sens dubte, cal fixar-se en els quatre elements culturals d'aquesta frase. Alguns ingredients i plats de la gastronomia mallorquina han transcendit del seu àmbit i s'han fet mundialment famosos. Parlem, per descomptat, de les ensaimades. Tanmateix, hi ha tot un món per descobrir de la gastronomia mallorquina i que s'ha de plasmar en aquesta breu frase. «Coques» i «panades» són fàcilment traduïbles per «tortas» i «empanadas». No obstant això, per traduir «trempó»,⁶ hem hagut d'adoptar el terme «pisto», que no té poc a veure amb el trempó, i afegir-li el sintagma «a la mallorquina», que ja adverteix el lector de la possible diferència amb el seu concepte de «pisto» i el de Mallorca.

Ara bé, els «robiols», un menjar dolç típic de l'època de Pasqua, aparentment no tenia equivalent. En primer lloc, vaig pensar a col·locar aquí «ensaimada», un mot en castellà que tots els lectors comprendrien. En l'entrevista amb l'autor (v. annex 1), però, ell ens va comentar la seva reticència a utilitzar aquest mot, que no havia inclòs de manera molt conscient. Ens va proposar una opció com ara «dulces mallorquines», una traducció que no deixa de ser una manera de sortir del pas, però que no dóna una imatge gaire elegant. Fou aquí quan es va arribar a la conclusió, per part nostra, que feia falta deixar de banda el component cultural i trobar a partir d'aquí un equivalent funcional de la idea que respira el text (és a dir, la d'una dona que, depressiva, cuina sens aturall). Així sorgí la idea de traduir «robiols» per «croquetas», una opció d'anostrament (v. pàg. 13) que transmet perfectament la concepció esmentada.

⁶ El trempó és un plat típic de Mallorca que normalment es pren a l'estiu i com a acompanyant. Consisteix en tomàquet, ceba i pebre verd tallat en trossos petits i ben amanits.

6.7. Comentaris del capítol G

Genial, amiga. Una monada.

Genial, amiga. Fetén.

L'expressió «una monada» no deixa de referir-se a la idea de «molt bé» o «molt bo» d'alguna situació. Una paraula com «perfecto» es quedaria a mig camí del joc que l'expressió dóna en català. Una paraula més oral (i tal vegada més emfàtica) com «fetén» pot traslladar millor la idea (i la forma) de l'original.

7. Conclusió

Després d'haver realitzat una immersió en els diferents punts de vista teòrics sobre el tractament del dialecte, i després d'haver traduït l'obra de Sebastià Portell i Clar, hem extret les següents conclusions.

En primer lloc, la nostra traducció resultant de l'obra en dialecte perd autenticitat. És veritat que la pèrdua d'aquesta autenticitat es pot rescabalar amb altres estratègies, com ara afegint una bona dosi d'oralitat o trobant un equivalent funcional en la cultura d'arribada. Un exemple il·lustratiu d'aquesta pèrdua d'autenticitat és la translació «robiols»-«croquetas», del tot justificada però també arriscada si ens fixem en la pèrdua de l'element cultural original.

Seguidament, tenint ben present l'esquema citat en el subapartat 2.4 d'aquest treball, concloem que davant una traducció d'aquest tipus és lícit, en segons quins moments, transgredir la norma de la llengua d'arribada, fins i tot si l'autor en la llengua original no la transgredeix. Al nostre parer, és un mecanisme rescabador, és a dir, una tècnica per a donar el color que la traducció perd en altres àmbits, tal com mencionàvem en el paràgraf anterior.

Arran d'aquest treball, entenem també la importància de l'estudi de les traduccions en un pla diacrònic (com férem en l'apartat 3 amb les *Rondaies*) per tal de poder copsar les diferents casuístiques que es poden donar en una traducció dialectal. Això no obstant, per molt d'estudi previ que es faci, cada traducció presentarà un ús de la llengua (dialectal o no) diferent, així com uns elements culturals potser no tan coneguts i difícils de traslladar. Cal no oblidar que també la perspectiva del traductor, acompanyat de tots els condicionants propis de l'època en la qual visqui, afectaran d'una o altra manera en el producte traduït.

En definitiva, hem adquirit diverses estratègies per enfrontar-nos als grans obstacles de la traducció dialectal, una tipologia de traducció que constitueix el major maldecap per a la majoria de traductors. Gràcies a la natura teoricopràctica d'aquest treball, hem aconseguit guanyar destresa, no només a l'hora de traduir textos dialectals, sinó també a l'hora de millorar la nostra tècnica de traducció de textos literaris en general.

8. Bibliografia

8.1. Obres citades

- BAKER, Mona (2000). «Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator», *Target*, 12:2, p. 241-266.
- BRIGUGLIA, Caterina (2013). *Dialecte i traducció literària. El cas català*. Vic: Eumo Editorial. Col. Biblioteca de Traducció i Interpretació, núm. 19.
- CATFORD, J. K. (1970). *Una teoria lingüística de la traducció. Ensayo de la lingüística aplicada*. Traducció de Francisco Rivera. Veneçuela: Ediciones de la Biblioteca de la Universidad de Venezuela.
- EVEN-ZOHAR, Itamar (1990). «Polysystem Studies», *Poetics Today. International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication*, 11, 1.
- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, Ruqaya (1989). *Language, context, and text: aspects of Language in a social-semiotic perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- HATIM, B; MASON, I. (1995). *Teoría de la traducción. Una aproximación al discurso*. Barcelona: Ariel.
- HUDSON, R. A. (1981). *La sociolingüística*. Traducció espanyola de Xavier Falcón. Barcelona: Editorial Anagrama.
- LANE-MERCIER, Gillian (1997). «Translating the Untranslatable: The Translator's Aesthetic, Ideological and Political Responsibility», *Target. International Journal of Translation Studies*, 9:1, p. 43-68.
- LUNA, Rosa (2002). *Temas de traducción*. Lima: Universidad Femenina del Sagrado Corazón, UNIFE.
- MALMKJÆR, Kirsten (2004). «Translational Stylistic: Dulcken's Translations of Hans Christian Andersen», *Language and Literature*, 13:1, p. 13-24.
- MARCO, Josep (2002). *El fil d'Ariadna. Anàlisi estilística i traducció literària*. Vic: Eumo Editorial.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan (1997). «Lenguaje estándar y lenguaje poético». Dins: Llovet, J. (ed.). *Escritos de estética y semiótica del arte*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, p. 314-333.
- NEWMARK, Peter (1992). *Manual de traducción*. Traducció espanyola de Virgilio Moya. Madrid: Cátedra.

- PAYRATÓ, Lluís (1996). *Català col·loquial: aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- PEREA, Maria Pilar (2016). «Les traduccions a l'anglès i al castellà de les *Rondaies mallorquines* d'Antoni M. Alcover». *Anuari TRILCAT*, núm. 6, p. 53-75.
- RABADÁN, Rosa (1991). *Equivalencia y traducción. Problemática de la equivalencia transléctica inglés-español*. Zamora: Universidad de León.
- SHORT, Mick (1996). *Exploring the Language of Poems, Plays and Prose*. Londres: Longman.
- SLOBODNÍK, Dušan (1970). «Remarques sur la traduction des dialectes». Dins: HOLMES, J. (ed.). *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. Mouton, The Hague, París: Publishing House of the Slovak Academy of Sciences of Bratislava, p. 139-143.
- STEINER, George (1995). *Después de Babel. Aspectos del lenguaje y la traducción*. Traducció espanyola d'Adolfo Castañón i Aurelio Major. Mèxic DF: Fondo de Cultura Económica.

8.2. Obres consultades

- ALCOVER, Antoni M. (1896). *Aplech de Rondaies Mallorquines d'En Jordi des Recó*. Mallorca: Tip. Católica de Sanjuan, Germans.
- CARBONELL I CORTÉS, Ovidi (1999). *Traducción y cultura, de la ideología al texto*. Salamanca: Salamanca Ediciones Colegio de España.
- CataCultural (2016). «Premis TimeOut Barcelona 2016».
<<http://www.catacultural.com/premis-time-out-barcelona-2016/>> [Consulta: 1 de maig de 2017]
- DANE, Georg Ezra; DANE, Beatrice J. (1931). *Once There Was and Was not*. Garden City, New York: Doubleday, Doran & Company, Inc.
- GRASSI, C.; SOBRERO, A. A.; TELMON, T. (1997). *Fondamenti di dialettologia italiana*. Bari: Editori Laterza.
- HARO, Manel (2015). «L'univers femení i festiu de Sebastià Portell». Barcelona: Llegir en cas d'incendi. <<http://www.llegirencasdincendi.cat/2015/04/maracaibo-lunivers-femeni-i-festiu-de-sebastia-portell/>> [Consulta: 17 d'abril de 2017]

- HARO, Manel (2016). «Sebastià Portell: “Som una societat i una generació abocades a la frivolitat”». Barcelona: Llegir en cas d’incendi.
 <<http://www.llegirencasdincendi.cat/2016/10/sebastia-portell-el-dia-que-va-morir-david-bowie-som-una-societat-i-una-generacio-abocades-a-la-frivolitat/>>
 [Consulta: 11 d’abril de 2017]
- HUELIN, David. (1945). *Folk-Tales of Mallorca*. Buenos Aires: Agonia.
- JULIÀ BALLBÉ, Josep (1994). «Dialectes i traducció: reticències i aberracions». Dins: BACARDÍ, M. (ed.). *Actes del II Congrés Internacional sobre Traducció*. Bellaterra: Departament de Traducció i Interpretació, FTI, UAB, p. 561-574.
- LLORENTE FALCÓ, Teodor. (1914). *Cuentos Maravillosos*. València: Establecimiento Tipográfico Domenech.
- MASSANET, Antònia (2016). «*El dia que va morir David Bowie*, el Walk of Shame de Sebastià Portell». Llabor cultural. <<http://llavorcultural.cat/el-dia-que-va-morir-david-bowie-el-walk-of-shame-de-sebastia-portell/>> [Consulta: 11 d’abril de 2017]
- PLANTADA, Esteve (2017). «Sebastià Portell: “Tendeixo al cinisme i a la ironia per fugir del dolor”». Nació Digital.
 <<http://www.naciodigital.cat/noticia/124552/sebastia/portell/tendeixo/al/cinisme/ironia/fugir/dolor>> [Consulta: 16 de març de 2017]
- PONS ALORDA, Jaume C. (2014). «L’exaltada festa Maracaibo de Sebastià Portell». Barcelona: Núvol. <<http://www.nuvol.com/noticies/lexaltada-festa-maracaibo-de-sebastia-portell/>> [Consulta: 26 de març de 2017]
- PONS, Pere Antoni (2014). «El “donari” de Sebastià Portell». Palma: Ara Balears.
 <http://www.arabalears.cat/premium/donari-Sebastia-Portell_0_1199280136.html> [Consulta: 16 de març de 2017]
- PORTELL, Sebastià (2014). *Maracaibo*. Calonge: AdiA Edicions.
- PORTELL, Sebastià (2016). «Cardem pel català». TimeOut.
 <<https://www.timeout.cat/barcelona/ca/que-fer/sebastia-portell-cardem-pel-catala>> [Consulta: 1 de maig de 2017]
- PORTELL, Sebastià (2016). *El dia que va morir David Bowie*. Barcelona: LaBreu Edicions. Col. Cicuta, núm. 13.
- TERRACINI, Benvenuto (1983). *Il problema della traduzione*. Milà: Serra e Riva Editori.

TODA IGLESIA, Fernando (2002). «Palabras de otra cultura en obras en lengua inglesa: ¿domesticar o extranjerizar?». Dins: CÓMITRE NARVÁEZ, I.; MARTÍN CINTO, M. (eds.) *Traducción y cultura. El reto de la transferencia cultural*. Málaga: Libros ENCASA Ediciones y Publicaciones, p. 195-226.

9. Annex 1: entrevista a l'autor de l'obra, Sebastià Portell i Clar

Vidal: Bona tarda, Sebastià. Moltes gràcies per haver-me concedit aquesta entrevista, estic molt content de poder ser aquí.

Portell: Un plaer.

V: Guanyador del Premi al Millor Creador de l'any segons la revista Time Out de Barcelona, guanyador també del Sisè Premi de Teatre Breu Inicia't de Badalona 2013, finalista del Premi Pare Colom d'Inca... Tot això a 24 anys. Em podria demanar a mi mateix què he fet malament, però preferesc demanar-te a tu: com t'ho has fet?

P: He fet sempre el que m'ha vingut de gust. Vaig començar a escriure de molt petit, literalment quan vaig començar a escriure, a ajuntar lletres i veure que aquestes lletres feien paraules, i que al seu torn aquestes paraules podien fer missatges. Escrivia ja per fer teatre per a les meves companyes de classe. Llavors, començar a escriure per a mi va ser un procés molt orgànic, i la manera més amateur o més orgànica i sense un significat va fer un salt quan vaig quedar finalista al Premi Pare Colom d'Inca de teatre i llavors aquí vaig veure que potser sí, que havia d'intentar no ésser finalista, sinó guanyar un proper premi i, per sort, malgrat no guanyar aquest premi, l'editor Lleonard Muntaner que havia de publicar aquella obra no guanyadora, ell hi apostava tot i que tengués només 19 anys aleshores... I així va anar. Es podria dir, doncs, que he fet el que he fet perquè m'han deixat, perquè hi ha hagut gent que ha estat interessada a llegir-me, a publicar-me... I perquè m'ha vingut de gust, que és com s'hauria de fer tot.

V: Quan tu comences a moure't d'aquesta manera dins l'àmbit de la creació literària, com ho vivia, com ho veia la teva família?

P: Al principi, ho vivien com una anècdota: «Ai, mira, el meu fill ha quedat finalista d'un premi... Mira, li han atorgat un premi...» I també em deien que sobretot estudiés, que recordés que era un *hobby*. Clar, fa cinc o sis anys que estic publicant llibres... A mesura que anava passant el temps i veien que començava a publicar de manera seriosa, que els meus llibres no només agradaven a certs amics o familiars, sinó que hi havia gent desconeguda a qui també els podia interessar allò que feia, de sobte els meus pares s'adonaren que al fill, que era amateur, potser sí que li havien de fer una mica de cas i que sí que havia trobat la seva vocació. I així és com s'ho estan prenent

últimament. Sobretot crec que amb la publicació de la meua primera novel·la, *El dia que va morir David Bowie*, s'ho han pres tot d'una altra manera; també perquè el ressò d'aquesta novel·la ha estat diferent.

V: Aquesta novel·la que acabes de mencionar és la primera que publiquessis, però com has dit, ja fa cinc o sis anys que publiquessis. Has fet teatre, ara narrativa, i tenc entès que amb molta freqüència recites poemes en un espai que anomenau *La Poeteca*. Teatre, narrativa, poesia... La pregunta del diable: si haguessis de triar un d'aquests tres gèneres literaris, quin triaries?

P: Per llegir, sens dubte, poesia. És clar, és una pregunta trampa, perquè m'obliga a triar molt, però jo faré també una resposta trampa. Per llegir, poesia; pràcticament no llegesc res més. Per veure, teatre, evidentment, perquè crec que és la raó de ser del teatre. I per escriure, narrativa; és on ara em sent més còmode.

V: Possiblement no podem separar aquests tres gèneres. El 2014 publiquessis *Maracaibo*, un recull de contes que tu anomenes *donari*, una obra en la qual predominen oralitat i un ritme frenètic. L'obra descarrega una energia torrencial i sembla que cada paraula explota per si mateixa... Això no és un tret molt propi del teatre?

P: Clar, *Maracaibo* és una baula d'una progressió molt natural, que és com jo vaig passar d'escriure teatre a escriure «narrativa». *Maracaibo* va ser etiquetat com a narrativa perquè ho vàrem comunicar així i perquè pot ser llegit com a tal, però també pot ser llegit com teatre. *Maracaibo* també és un text perfectament interpretable a escala escènica.

V: De fet, n'heu interpretat uns quants relats...

P: Sí, en algunes presentacions del llibre s'han interpretat monòlegs, però no ha deixat de ser en certa manera una lectura... No eren tan interpretacions, sinó lectures d'aquells contes. Però sí, estic d'acord, l'obra té aquest component escènic, oral (com tu deies), frenètic... Per mi, oralitat i ritme és el que defineix el teatre.

V: Com deia abans, un *donari* oralitzat. Un *donari* perquè és un abecedari de dones, amb totes les passions, les pors i les frustracions d'unes dones que viuen. Són totes personatges femenins però molt diferents les unes de les altres. Què tenen totes en comú?

P: Crec que la clau és en la feminitat. Com bé dius, són personatges que són tots molt diferents i volia que fos així. Vaig centrar la meua atenció d'aquest llibre en allò que m'interessava més, és a dir, en la idea de la feminitat o allò que socialment associam a feminitat, i així vaig voler mostrar com dins aquesta etiqueta, que sovint és molt reduccionista, es pot trobar un ventall amplíssim de personalitats, típics i tòpics. Crec que ningú no s'ha proposat de fer-ho, però seria el mateix parlar de masculinitat: no es podria parlar només de dos o tres tipus de personatge... Tot i que potser hi ha menys varietats que en el que consideram femení, tot sovint. Al cap i a la fi, jo no podia reduir el discurs de tot un gènere a tres tipologies diferents. A més, vaig voler qüestionar allò que és femení i allò que no. En aquest llibre hi ha dones que, en termes de Beatriz o Pol Preciado, serien etiquetades com «biodones» (dones que han nascut amb una vagina i que socialment se'ls ha assignat el gènere femení), però també hi ha dones *trans*, hi ha *drag queens* (que no són dones *trans* en tant que no s'han operat) però sí que són dones quan estan actuant en una *performance*... Tot plegat, va ser una petita trampa, perquè aquest llibre va ser comunicat com un mostrari de feminitats i, alhora, no tot eren dones enteses en el sentit tradicional de la paraula.

V: No em puc estar de fer-te la pregunta del milió: funcionaria un *homenari*?

P: Escrit per mi, avui, no. Segurament algú que hi estigués més interessat en podria treure un llibre fantàstic. Sens dubte, jo no estic preparat per a parlar d'aquest tema.

V: Sempre ha de traspasar feminitat una obra de Sebastià Portell?

P: Crec que la meua novel·la *El dia que va morir David Bowie* no té gaire feminitat. De fet, crec que és un text extremadament masculí per diversos motius. En primer lloc, jo sempre pos en dubte la dicotomia home-dona. Crec que és molt problemàtica i que hi ha un tret socialment associat a l'home que encarna perfectament el protagonista d'*El dia que va morir David Bowie*: la incapacitat de comunicar-se. En aquest sentit, no se m'acudeixen molts trets femenins que es puguin assignar a aquest personatge en concret.

V: Però tal vegada sí que el lector pot sentir una certa «necessitat de feminitat»...

P: Totalment d'acord. Potser el que necessita aquell personatge és reconciliar-se amb el seu costat «femení», amb la seva part vulnerable, amb la seva capacitat de comunicar-se, de mostrar les debilitats davant els altres, de poder tenir una relació amb

la seva família... Allò que socialment s'ha associat a la dona. Tens raó, es pot enfocar aquesta novel·la des del punt de vista de la recerca d'una feminitat com a via d'escapament d'una identitat que el tanca.

V: Tornem a *Maracaibo*. Crees unes caricatures cercant el patetisme, amb molt d'humor, ironia i tendresa. Vas témer en algun moment que un to tan alt, una energia tan vívida, una estridència tan acolorida pogués cansar el lector?

P: Sí. Jo tenc una escriptura molt intensa i sóc conscient quan escric que pot arribar a cansar. Ara bé, jug amb avantatge perquè no estic fent teatre. En el teatre, els espectadors van al recinte i, en una hora, l'autor els ha de transmetre tot el que ell els vulgui dir. Clar que l'espectador pot tornar un altre dia, però haurà de pagar entrada altre cop. En el cas d'un llibre, un el pot tenir com una caixa de bombons... En els millors dels casos, clar, en cas que sigui bo. I pot decidir menjar dos bombons un dia, estar tres dies sense tastar-ne ni un, després patir-ne un petit empatx al cap d'uns dies... El format escrit així ho permet: si el lector es cansa, pot gestionar el temps de lectura. Fins i tot, el lector és sobirà i pot deixar de llegir si pensa que allò no li interessa.

V: Com dèiem, l'oralitat hi és ben palesa, però també el dialecte. Creus que per a un lector català de Catalunya és bastant més difícil de copsar el missatge i la manera amb la qual ho has volgut transmetre?

P: Pens que sempre hi ha alguna cosa que es perd pel camí, però no només quan escrius en dialecte, sinó quan escrius des d'una subjectivitat. Sempre hi ha coses que un escriu i que no arriben a port, en funció del bagatge de cada lector. També confii en un aspecte que he après d'un gran traductor mallorquí, Jaume Vidal Alcover, que desenvolupà la seva tasca traductora a Catalunya. Ell parlava d'una idea que era el «sentit de llengua», és a dir, que els parlants genuïns d'una llengua, això és, aquells que l'han parlada des de ben joves, en l'àmbit familiar i en la majoria d'àmbits de vida, arriben a desenvolupar un sentit o una espècie de capacitat per entendre paraules que senten per primera vegada. I això va més enllà de qüestions de derivació lingüística. Hi pens com tot un seguit de trets que van inherents a una llengua i que per qüestions de sonoritat (evidentment la llengua és arbitrària), per l'ordre de les paraules dins cada frase, hi ha unes pistes que un parlant d'entrada aliè a aquesta llengua se li poden escapar. En canvi, hi ha parlants que tenen aquest «sentit de llengua» en qui confii que

poden descodificar, i em vaig acollir a això amb *Maracaibo*. De fet, el llibre va ser força ben acollit pels lectors de Catalunya.

V: Sens dubte. Entrem ara dins la temàtica més lingüística d'aquesta entrevista, i és la traducció que he elaborat d'uns quants relats teus. No ens hi endinsarem completament, però sí que et trauré una sèrie de casos i de possibles solucions que he considerat oportunes. Abans, però, m'agradaria fer-te un seguit de preguntes sobre traductologia. Quant al dialecte, creus que s'hauria de conservar al text traduït en castellà? I si creus que sí, com ho faries?

P: Em costa de respondre aquesta pregunta, perquè si bé és cert que l'original té un component dialectal molt fort, no el vaig escriure en dialecte per voluntat pròpia, sinó perquè era la llengua que tenia més al meu abast. És cert que ajuda a definir els personatges, però crec que és una eina més. Crec que una traducció, si és bona i pren altres eines que potser jo en l'original no vaig saber prendre, pot ajudar a retratar aquests personatges igualment. Per tant, crec que no és imprescindible que mantengui el dialecte, i en cas de mantenir-lo, no me l'imagin com un dialecte molt marcat perquè, encara que aquests textos fossin enregistrats, sonarien amb l'article salat. Tanmateix, essent escrits, van ser escrits amb l'article literari. En poques paraules, tot i ser un text dialectal, el text està estandarditzat dins el dialecte, i per tant, no arribaria a la transgressió del tot, sinó que pot mantenir alguns trets, però segurament no aniria molt enllà.

V: S'hauria de compensar, tal vegada.

P: Sí, d'una o altra manera.

V: Com a creador, si et proposessin una edició traduïda de les teves obres a qualsevol llengua, quina seria la por que tendries d'entrada?

P: La por seria que el traductor no entengués què volia dir jo. Consider que aquesta por les resumeix totes, perquè si el traductor ho entén i opta per potenciar uns aspectes o uns altres, és responsabilitat d'ell o ella, conjuntament amb l'editorial que l'ha contractat. En canvi, quan hi ha alguna cosa que es perd en el camí i és entre el text i el traductor, aquí hi ha pèrdues que són insalvables. Jo crec en la capacitat d'un traductor per decidir com ha de ser un text en la llengua d'arribada. De fet, no hi ha ningú que ho sàpiga fer millor, evidentment, però entenc que s'ha de tenir una competència forta de la llengua de l'original.

V: Sí, és curiós perquè aquí estam parlant d'un text que he traduït al castellà essent jo un nadiu de la mateixa zona geogràfica de Mallorca i que, per tant, he pogut arribar a entendre a la perfecció totes les paraules i les subtileces que utilitzaves i el perquè. Normalment no és així, el traductor sol ser un nadiu de la llengua a la qual tradueix i això implica que els dialectes siguin un gran obstacle.

P: Sí, una assignatura pendent.

V: Anem ara a mirar uns quants casos que han sorgit en la traducció de la teva obra. Crec que estic bastant en la teva línia si ens basam en les respostes que tot just m'acabes de donar. El dialecte, en efecte, s'ha compensat, no s'ha conservat, i això té la seva justificació. M'he posat en la pell d'un lector a Madrid, un lector castellanoparlant, i he pensat que el lector, quan va a comprar aquest llibre sap perfectament que compra un llibre que en primer lloc és d'un autor mallorquí, i un llibre que a més ha estat traduït. És a dir, no és un lector que compri un llibre d'aquestes característiques sense saber d'on li surt. I si no ho sap, tindrà grans probabilitats de saber-ho pel contingut del llibre en qüestió. Jo sempre pens que no s'ha de tractar el lector de manera condescendent, com si necessités que se li rosegués tot. Així, doncs, no té gaire sentit que en el capítol B la protagonista, amb una més que activa activitat sexual, em parli en un dialecte sevillà, per exemple, i estigui parlant d'en Tòfol a Cala d'Or.

P: Sí, hi estic d'acord, és molt problemàtic el tema dels topònims i els antropònims. És claríssim que es parla de Mallorca, per la qual cosa fer parlar aquests personatges en un dialecte identificat amb una altra zona geogràfica és conflictiu.

V: Jo crec que aquí, o optes per tot o no optes per res. «Cala d'Or» el coneixem tant tu com jo, sabem on és i sabem què implica ser de Cala d'Or. És difícil extrapolar totes aquestes implicacions, això és, canviar «Tòfol» per «José» i que sigui un habitant de «Villanueva de Gormaz». I també ho podem veure des d'aquest altre caire: quan traduïm una novel·la al català des del noruec, el suec o el txec, per exemple, els noms propis normalment no es tradueixen. Per què, doncs, ho hauríem de fer si ho estem traduint al castellà? La tendència del traductor pot ser traduir-ho tot perquè coneixem les dues llengües atès que vivim en aquest estat plurilingüe. Anem doncs amb la primera frase del capítol B, que ja comença fort.

P: Sí, això és un tema important. La primera frase de cada capítol...

V: I l'última.

P: Sí, tant la primera frase com l'última de cada capítol per a mi eren vitals i volia que, sense llegir el contingut del nus del capítol, servissin per definir totalment el personatge. Per això tenen tanta càrrega.

V: Diu aquest capítol: «Calla i no em xerris de ma mare, tia, que duc un remenat...». «Remenat» és una paraula molt oral, però també molt dialectal, i aquí el dialecte s'ha perdut: «*que vaya tinglado tenemos armado...*». Però crec que està transmetent el mateix missatge i mantenint l'oralitat de l'original, per tant com a traductor jo em conform. També hem de tenir en compte que després el contingut dóna més forma a la frase que acabam de traduir. Un altre tema d'aquest capítol és que és una oralitat jove, és a dir, la parlant és una adolescent i com a tal el dialecte és molt més col·loquial. S'han mantingut expressions com «*tía*», «*bájate de la nube*», etc.

P: Sí, opin que es llegeix igual.

V: Una qüestió que em va sorgir va ser la paraula «repetidor». Estam parlant de gent que va a un institut... Quan diu repetidors, jo entenc que són repetidors de curs. Tanmateix també estam parlant de sexe, i un repetidor també pot ser un «reincident», que ens duu més a una idea de «*macarra*». Si no et tengués aquí davant, jo hauria tirat «repetidor», perquè em sembla més adient.

P: Jo també ho pens. Ara que m'ho expliques entenc que hi pugui haver un dubte amb aquesta paraula, però la idea sexual ja és present en l'últim adjectiu «*hipersexuales*», i en canvi, si jo hagués volgut dir «reincident», ho hauria explicitat. I en castellà, «*repetidor*» és el mateix que en català. A més, m'interessava això mateix que tu explicaves: sent joves, que aquest personatge associï perill, hipersexualitat i que hagi repetit un curs, no em deixa de semblar divertit i patètic.

V: Una altra expressió bastant oral és «Vergonya? Gens ni mica», i m'ha fet dubtar. «*Ni por asomo*» m'agrada molt més que «*Ni un ápice*», però encara no n'estic satisfet.

P: A mi em ve al cap una expressió que s'empra a les Illes Canàries, diria, que no sé fins a quin punt podries utilitzar per coherència amb els trets dialectals que mantens... És «ni una mijita» i s'assembla en certa manera a «Ni una mica». A més, té un component oral molt fort... «*Ni por asomo*» no manté el caràcter dialectal, però sí que és bastant oral i aquest personatge ho podria dir sense cap problema. O de manera encara més directa podria dir «*Para nada*»...

V: Com veus, hi ha molta llenya a tallar a cada expressió. Una de les traduccions de la qual estic bastant orgullós és la primera frase del capítol H, on a la protagonista se li obert el món perquè, no sé si dir «el seu», però en tot cas l'home li ha obert els ulls. Comença dient: «Asamblea va amb e, sí». Aquí és clar que el traductor se les haurà d'enginyar d'una o altra manera, i jo vaig pensar directament amb «*Asamblea va sin hache*». Vaig comentar-ho amb la tutora d'aquest TFG i ella va trobar que, com que estam parlant de filologia més endavant i com que ens trobam davant d'un text amb tints d'ideologia catalana, tal vegada s'hauria de trobar una traducció que sigui un error comú, freqüent, en llengua castellana per part dels catalans, atès que «assemblea» amb a és una falta ortogràfica molt freqüent. Llavors la tutora té raó: poca gent necessitaria que li recordessin que «*Asamblea va sin hache*». En canvi, escriure «*Asamblea va con una sola ese, sí*» pot ser una manera de sorprendre un castellanoparlant, perquè es preguntarà «Com és que *va con una sola ese*? És clar, les dobles esses existeixen en català». Com ho veus tu?

P: Totes dues m'agraden, però sí que l'última em sembla una manera de donar més catalanitat al personatge.

V: Un altre problema d'aquest capítol me'l van donar els eslògans que criden els personatges. Dius «Fora, fora, fora, la bandera espanyola». Evidentment, això en castellà perd sentit (la càrrega política) i perd també rima. He volgut donar-li forma o imatge catalana i no perdre en cap cas el component reivindicatiu que tenen els eslògans (i, per descomptat, la resta del capítol) amb *In, inde, independència*.

P: Hi estic completament d'acord.

V: Una curiositat, una de les patinades que vaig fer i de la qual em vaig adonar just en el moment que l'havia feta és escriure «*como Dios manda*» com a traducció de «així com toca».

P: Clar, és hiperconflictiu, aquest personatge no esmenta Déu!

V: De cap de les maneres ho pot dir. Hi ha diferents maneres com «*como es debido*» o «*como tiene que ser*». Altres paraules que m'han fet passar vicissituds han estat «feta» i «cosset», que he traduït per «*berenjenal*» (i que hauria pogut posar també «*fregao*») i «persona», respectivament.

P: Ja em sap greu haver-te posat en dificultats, però ho veig ben solucionat. Totes aquestes paraules transmeten el missatge que jo vaig crear.

V: Ja per últim, la pacient del capítol F confessa al metge que «Pas l'estona fent coques, panades, robiols i trempó fora de temporada». «Coques, panades» pot passar per «*tortas, empanadas*», però després tenim «robiols» i «trempó».

P: «Robiols» és pràcticament intraduïble...

V: Si no ho fem amb un equivalent funcional, com és el cas d'«*ensaimadas*», que és pel que he optat. Dóna una imatge directament mallorquina perquè se sap d'on ve aquest producte gastronòmic, cosa que no passa amb «robiols». «Trempó» tenia diferents maneres de traduir-se: estava entre «*sanfaina*» o «*pisto*», però que cap dels dos són el mateix en absolut. I per compensar, per posar un esparadrap a la ferida, he afegit «*a la mallorquina*».

P: De fet, jo tinc més problema a acceptar-te «*ensaimadas*» i et diré per què: no ho vaig posar de manera molt conscient, perquè crec que és el primer que a un li ve al cap quan parlem de menjar mallorquí. Panades i robiols són força tòpics també, però *ensaimada* ho és encara més. Em costaria molt d'acceptar-ho. No sé si optaria per posar «*empanadas, pisto y dulces mallorquines*».

V: És una altra opció...

P: No es tracta només de dir que aquest personatge cuina menjar tradicional, sinó que en fa molt de manera compulsiva, i crec que «*pisto*» podria encaixar dins aquesta llista. Per contra, «*ensaimadas*»... Ho dubt.

V: Se m'acudeix també fer encara una passa més enrere, allunyar-me per complet de l'original i dir «*croquetas*». És una imatge molt potent que, per una banda perd el component cultural mallorquí...

P: Però per altra banda compensa molt, com tu deies abans. Encaixa a la perfecció amb aquest personatge que cuina fent molta feina i que després ningú es menja el que ha cuinat. Què hi ha més laboriós que fer una croqueta?

V: És una grandiosa pregunta.

P: Per tant, sí, seria una molt bona opció.

V: Com veus, doncs, hi ha hagut feina, això només han estat uns quants exemples dels textos que he traduït. Encara li he de donar unes quantes voltes, perquè això és un procés i ho vull fer «així com toca», però n'estic content, perquè realment m'ha agradat traduir aquesta obra, especialment perquè feia molt temps que no entenia

un original a traduir al cent per cent. Fins aquí, doncs, la part de revisió, que m'apunt i que intentaré fer servir per tal de millorar la traducció.

Hem parlat i hem dit que a *Maracaibo* apareixen uns personatges polifacètics i, fins i tot, carnavalescs. En canvi, arribam a 2016 i ens surts amb *El dia que va morir David Bowie*, on el personatge principal és més fosc; de fet, ell ja es defineix de «jove turmentat». Què ha passat en aquests dos anys perquè Sebastià Portell i Clar ens faci aquest canvi?

P: En Sebastià Portell ha viscut experiències diferents i s'ha trobat en moments diferents. *Maracaibo*, encara que pugui semblar difícil, el vaig escriure en una època molt fosca, en una època en què no tenia temps: estava cursant dues carreres, feia una feina i mitja, estava escrivint, estava dirigint espectacles teatrals... I no tenia temps per a res. Tenia una saturació interior important i necessitava treure d'alguna manera tot allò que no podia treure en el meu dia a dia. A més, necessitava passar-m'ho bé d'alguna manera i, ja que no tenia temps per a festes, les escrivia. D'altra banda, hi ha aquest component de festa, però *Maracaibo* és un text, com has dit abans i amb molta raó, ple de patetisme, cosa que no deixa de ser un retrat d'aquest moment, de com necessitava festa i la intentava escriure. Però, malgrat tot, aquestes festes eren agre dolces. Aquests personatges t'expliquen una història de manera exuberant i de manera molt intensa, però al cap i a la fi, quan acabes de llegir el seu testimoni, no deixa de xocar la vida, amb perdó, merdosa que tenen la majoria.

V: Vaig llegir una entrevista on declaraves el que et llegiré citant textualment: «*El dia que va morir David Bowie* és el primer llibre que he escrit sense filtres. Aquesta vegada tinc la sensació d'haver-me llençat al buit de l'escriptura sense paracaigudes i una mica sense consciència». En llegir aquestes paraules, em vaig preguntar: hi havia filtres a *Maracaibo*?

P: És clar que n'hi havia a *Maracaibo*.

V: Quins?

P: En primer lloc, aquell més relacionat amb allò més autobiogràfic. Si bé *El dia que va morir David Bowie* no és cent per cent autobiogràfic, el personatge té molt més de jo que el que d'entrada pot semblar que hi tenen els de *Maracaibo*. Tot el que un escriu (o tot el que jo escric, no parlaré per altres) parla d'un mateix i si bé a *El dia que va morir David Bowie* he emprat una màscara senzilla o hiperbòlica, que tot ho fa més

gran, a *Maracaibo* eren màscares dignes de carnaval de Canàries. Era molt exagerat, i era volgut, perquè potser jo no era capaç d'admetre que tots aquests drames i aquests patetismes, d'una manera o una altra, també eren meus, i per aquesta raó necessitava disfressar aquests personatges, donar-los un aspecte vistós, una gran vitalitat.

V: Sí, i referent als trets autobiogràfics, *El dia que va morir David Bowie* dibuixa una decadència de la societat, o almenys una part d'ella, d'una generació, d'un jove que tant podríem ser tu com jo. Com tu dius, hi ha molta autobiografia. Creus que aquesta visió un poc més fosca pot abocar el lector al pessimisme?

P: Pens que sí, i de fet és el que voldria. Potser no parlaria de «pessimisme», sinó de «lucidesa». Vivim en un món d'imatges, això està a l'ordre del dia. Vivim en un món de pantalles en què la gent, per quedar, per relacionar-se emprà pantalles; en un món en el qual les fotografies que un es fa són més importants que l'aspecte propi, que la salut física d'un mateix; vivim en un món en què és molt fàcil donar-nos a allò que s'espera de nosaltres i no demanar-nos res més. Per tant, crec que és important que surtin textos, i que siguin literaris, de creació, que qüestionin aquests discursos i que diguin: «Ei, sí, tens una vida fantàstica. O t'ho penses. Però t'has adonat que...?». I aquí és quan per mi comença un text, quan intenta dir-te: «Sí, sí, molt bé, però t'has aturat a veure tot això?». En aquest sentit, crec que és una característica, un to, un discurs comú, tant a *El dia que va morir David Bowie* com a *Maracaibo*. Potser aquesta última fa arribar al lector aquest missatge amb una mica més de mel, però li fa arribar igual. Jo crec que una persona quan tanca aquest llibre es pot fer moltes preguntes: «Quin grau de feminitat té un mateix? Com es relaciona amb les dones que té al seu entorn? De quines maneres les explota? De quines maneres un és explotat?». Hi ha diverses qüestions que poden sorgir, i per a mi això és molt important.

V: Agafant una de les idees que mencionaves tot just ara, la premsa va batejar la novel·la *El dia que va morir David Bowie* com «una novel·la de sexe i de Grindr». Crec, sincerament, que és una titllada un poc injusta, no ho creus?

P: És injust dir que només és sobre això. No puc dir que sigui mentida. *El dia que va morir David Bowie* és una novel·la plena de sexe. Hi apareix una sola conversa de Grindr, tampoc no és que sigui un tractat sobre el tema, de cap de les maneres. Pens que si algú afirma que només és això, n'està fent una reducció. És cert que tot són lectures i que cadascú es pot quedar amb un aspecte diferent, però crec que dir només

això és reduccionista. A *El dia que va morir David Bowie* un pot trobar, si hi cerca, un pensament (no diria filosofia de cap manera, però sí un cert pensament), dietarisme, una exploració dels llenguatges, una reflexió sobre gèneres (em referesc tant al *genre* i al *gender*, és a dir, tant a gèneres literaris com a gèneres «sexuals»)...) Hi ha bastant de material que un pot esbrinar segons el bagatge que tinguem.

V: Em centr ara més amb la faceta de creador. A *Maracaibo* els relats són relativament curts... Els escrivies en un moment de lucidesa, d'inspiració, o tenies un ritual, una rutina com per exemple escriure'n un cada setmana?

P: En absolut. El meu mètode és que no tenc mètode. Sóc zero metòdic en aquest sentit. No crec en la idea mística de la inspiració, que una idea plou i arriba... Però tenc més d'això que de feina. Hi ha personatges amb qui convisc uns dies. Si és un relat, hi puc conviure durant una setmana i el vaig mirant així com puc. Li faig preguntes i vaig mirant el món amb els que crec que són els seus ulls i, quan crec que el conec prou, l'escric. Amb una novel·la és diferent, requereix una implicació molt més forta, però amb els personatges d'un llibre de contes em va passar així en aquest cas. No provenien tant d'inspiracions... Per res no vaig treballar amb un horari. Jo parlaria d'una escriptura molt orgànica que combina les dues coses: una certa inspiració (en el sentit que cada personatge arriba, és nou i vol dir una cosa diferent) però també una convivència amb el personatge.

V: El protagonista de *El dia que va morir David Bowie*, el jove turmentat, té problemes de relació amb la seva família, i té una vida que el porta a innumerables experiències sexuals, que sempre tenen un mateix ritus però que mai no aconsegueixen satisfer totalment aquell desig. És molt possible que molts joves es puguin sentir d'una manera similar avui en dia, perquè al cap i a la fi, la novel·la és un retrat d'una part d'una generació de la societat. Ara que hi ha cada cop menys normes i més cites exprés... Què els diries si tenguessis aquests joves davant?

P: Ostres... No sé gens què els diria, potser el que els diria es troba molt en la novel·la. Em costaria molt de dir-los res perquè no crec que jo sàpiga més que ningú en aquests termes. En tot cas, començ a pensar que el desig és això, una idea, un voler i sempre és gerundi i sempre està en marxa. De fet, és inassolible. No pens que el desig sigui inassolible només per a un conjunt de joves, sinó que ho ha estat sempre per

tothom. Una altra cosa és assolir un cert plaer. Però complir un desig, sexual evidentment, ho veig impossible.

V: Fins aquí la part de creació lingüística o artística, i ja per acabar, m'agradaria entrar dins la perspectiva, no diria personal, sinó més d'actualitat. En una entrevista, et retreien, d'una manera simpàtica, que no utilitzessis paraules com «cardar» o «fer l'amor», sinó que utilitzessis «follar», una paraula que ha estat reconeguda pel DIEC ara fa ben poc i que, com tots sabem, prové del castellà. La pregunta és la següent: a l'hora d'escriure amb oralitat, hem de transgredir les normes del DIEC?

P: No. Hi ha diversos motius que em varen dur a emprar aquesta forma. Si bé és cert que en aquesta entrevista em retreien que no emprava el verb «cardar», quan al llibre sí que apareix (en un dels missatges de veu que envia la mare del protagonista hi diu «Segur que estàs cardant»), la vaig emprar per diversos motius. En primer lloc, perquè cercava oralitat i cercava un discurs directe. És un pensament aquesta novel·la i el personatge pensa així, a banda que és una forma adoptada pel DIEC. A més, tenc dubtes sobre la no-genuïtat d'aquesta paraula. Encara que «follar» no té una tradició llarga en la nostra comunitat lingüística, crec que l'accepció original d'aquesta paraula, que és premsar el raïm per fer-ne vi, és una representació gràfica de l'acte sexual segons com sigui llegida. No està per res agafada amb pinces. És difícil trobar en una obra meua una forma que no sigui normativa, si més no que no sigui recollida com a mínim al diccionari d'Alcover Moll.

V: Acabes de dir que no, no s'han de transgredir les normes del DIEC, per tant... Dóna: amb accent o sense?

P: El Sebastià filòleg diria sense accent, sempre que pugui entendre's pel context. El Sebastià lector i escriptor ho escriurà amb accent.

V: Llegim a bastament?

P: Jo sí. Si més no llegesc tant com puc, i m'agradaria llegir més.

V: I la societat en general?

P: Pens que si la societat llegeix tant com vol, llegeix prou. No crec que s'hagi de parlar de lectura com si es parlés de consum de verdures o de les hores d'esport que

hagi de fer una persona per estar sana. De fet, crec que aquest marc mental és un error. No hauríem de pensar si llegim prou, sinó si ens agrada el que llegim. Què volem llegir?

V: Creus que tothom pot entendre de «literatura»? Potser els *best-sellers* han aconseguit que la gent llegeixi més, però són literatura?

P: Uf... Segurament sí que ho són, perquè són llegits com a tal i rebuts com a tal. Pens que tothom pot entendre de literatura i d'art en tant que són disciplines subjectives i crec que tothom en pot parlar. De fet seria molt bo que tothom en parlés, perquè parlant d'art parlem de nosaltres mateixos. Quan parlem d'una obra, no parlem d'aquesta obra, sinó de com l'hem rebuda nosaltres. Per tant, seria molt terapèutic per a la humanitat parlar més d'art. Però tot i que tothom hauria i podria parlar d'art, una altra cosa és la legitimitat que donéssim a cada persona a l'hora de parlar-ne. També la legitimitat de cada vegada depèn més d'un mateix i un es refia d'unes fonts i no d'altres. Hi ha crítics literaris que publiquen a diaris de primera línia dels que jo no em refiaria ni d'un paràgraf, i d'altres persones que són lectors, diguem-ne, amateurs, que quan em fan una recomanació vaig corrent a comprar allò que m'han recomanat. Crec que hem de ser prou intel·ligents per veure de qui ens refiam i de qui no. Ara bé, tothom pot parlar de literatura? Sens dubte.

V: Ciutat o ruralia?

P: Per viure-hi, ciutat.

V: I si és ciutat, necessàriament ha de ser Barcelona?

P: Per a mi ara mateix, sí. Em costa d'imaginar una altra ciutat on pogués viure. M'agrada viure en català, m'agrada el sistema cultural i literari d'aquí...

V: En un reportatge publicat al diari *Ara*, se t'anomena «Apassionat per les identitats sexuals». És evident que després d'haver escrit totes aquestes obres, especialment *El dia que va morir David Bowie*, és un qualificatiu com a mínim adient. Com a tal deus estar al corrent d'una polèmica d'un autobús taronja, que circula o intenta circular pels carrers del nostre estat. Què en penses? *¿Los niños tienen pene y las niñas tienen vulva?*

P: Pens que aquesta entitat s'ha sortit amb la seva per la poca intel·ligència de col·lectius feministes i LGTB. Pens que un autobús que circula, encara que circuli per

un estat durant dos mesos, no té per ell mateix el ressò que se li ha donat intentant contraatacant-lo. Estic molt en desacord amb aquest missatge. Qüestion i qüestionaré les identitats de gènere així com ens han estat donades, sobretot el discurs biològic que tenen al darrere: si tens penis, ets una cosa, i si tens vulva, ets una altra; com si no hi hagués més opcions físiques tampoc, perquè no tots els cossos estan tan clars... Però pens que la gestió d'aquest cas ha estat d'una manca d'intel·ligència brutal, i em sap greu justament que aquelles entitats i institucions més progressistes, i segurament amb més bona intenció, han estat les que ho han fet pitjor. El discurs «progre» d'ajuntaments com el d'Ada Colau, que varen dir que si aquest autobús circulava per Barcelona, seria immobilitzat o requisat, no fan més que donar la raó a aquells que diuen que els progressistes són en certa manera feixistes amb un pensament diferent. A mi no m'agrada el missatge d'aquest bus, preferiria que no circulés, però també crec que si jo tengués un missatge dins un bus i un ajuntament no hi estigués d'acord, no em faria gràcia que me l'aturessin.

V: Dos titulars. «Espanya és el país més tolerant del món amb l'homosexualitat» d'*ABC*, i «239 agressions homòfobes es van produir només a Madrid durant el 2016», de *El Plural*. Quines consideracions et mereixen?

P: Que si segueixen havent-hi aquests casos d'agressions, pot ser cert segons enquestes que Espanya sigui un país molt *gay-friendly*... Però això em fa pensar en com deuen estar altres països. La meva experiència ha estat meravellosa en aquest sentit, no he tingut cap tipus de trava ni cap mala experiència per la meva orientació sexual, de cap manera. Ans al contrari, fins i tot. Però sóc conscient que el meu cas no és paradigmàtic i pens en això, em solidaritz amb aquells països que en les enquestes no estan tan ben posicionats. Em deman com deu viure una parella de dos homes joves a Rússia avui. O una parella de dues dones de cinquanta anys a Gàmbia.

V: Per acabar, i t'assegur que ara sí que acabam, et propòs un joc. Molt ràpidament et diré noms (propis o comuns, a mode de *hashtags*) i et deman que em diguis amb una paraula (o una breu locució, ara tampoc no ens posarem taxatius) que representen, com els definiries o què són per a tu. Acceptes?

P: Sí, és clar.

V: Comencem. Antònia Vicens.

P: Mestra. I amiga.

V: Biel Mesquida.

P: Valent.

V: José Ramón Bauzá.

P: Vergonya.

V: Mallorca.

P: Infància.

V: Barcelona.

P: Futur.

V: Pàtria.

P: Preguntes.

V: Literatura.

P: Necessitat.

V: RuPaul.

P: Estrella.

V: Home.

P: Pregunta grossa.

V: Dona.

P: Possible solució.

V: Vida.

P: Regal.

V: Sebastià Portell i Clar, ha estat un plaer. Moltes gràcies per aquesta entrevista i et desitj la millor de les sorts en la teva carrera professional i la vida en general.

P: El plaer és meu, gràcies a tu.

10. Annex 2: cessió de drets d'autor

Cessió de drets d'autor

Jo, Sebastià Portell i Clar, amb DNI 78216576Q, amb domicili a carreer Tallers, 21-23 3r 1a, Barcelona

DECLARO:

Que sóc l'autor de l'obra *Maracaibo* publicada per primer cop el 2014 a la col·lecció «Llimona Verda» de l'editorial AdiA Edicions.

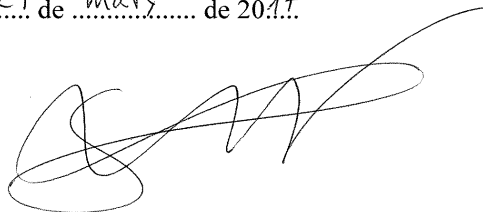
I que, sabedor que part de l'obra esmentada ha estat objecte d'estudi en el treball de fi de grau (TFG) anomenat «Tractament del dialecte en la traducció del mallorquí al castellà de l'obra *Maracaibo* de Sebastià Portell i Clar», tutoritzat per Maria Fradera Barceló, professora associada de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB),

CEDIRÉ:

A Miquel Vidal Bover, amb DNI 41587511S, estudiant de Traducció i Interpretació a la UAB i autor del TFG, els drets de reproducció de la meua obra original dins del TFG citat anteriorment.

I, perquè consti, signo aquest document.

Barcelona, 29 de març de 2017.

11. Annex 3: versió original dels capítols traduïts

B

Calla i no em xerris de ma mare, tia, que duc un remenat...

Escolta. Tu te'n recordes d'en Tòfol, aquell tio de per Cala d'Or que sempre es passeja amb la moto per davant l'institut? Sí, tia, un que sempre va amb una jaqueta d'aquestes de plàstic, inflades, súper guapes, amb pèl de xot a la caputxa. Hòstia, de vegades pareixes ben entabana-da. Que sí: un que duu els cabells molt curts, amb un poc de cresta a dalt, ben enmig, tenyida d'un ros clar, i un xapet a la cella que li dóna una pinta de ser un home d'aquests perillosos, repetidors, hipersexuals... Tampoc? Collons, tia, és que em fa una rabiada, em jugaria un paquet de Ducados que si el tenguessis davant sabries ben bé qui és.

Bé, és igual. El tema és que amb aquest m'hi havia estat veient les darreres setmanes i crec que ma mare ens hi ha trobat. No, curta, no és que ho féssim a ca nostra. Amb ell encara no. Em solia venir a cercar amb la seva Yamaha Fazer vuit, nova de trinca —ni una esgarrinxada al xassís, tu, i un renou d'aquests de mil dimonis que em posava cardíaca— i jo li feia creure que et venia a veure a tu, jo què sé, per anar a menjar pipes o mirar Jersey Shore o el que fessin a la tele.

Fins aquí, cap problema. Mel. Tu no en sabies res, ma mare felix de la vida i jo i en Tòfol ens tiràvem tot l'horabaixa copulant darrere la tàpia gran del cementeri. Vergonya? Gens ni mica. Unes llepades, em feia, unes manotades... Hauria estat un somni de tres setmanes, les mil-lors tres setmanes del trimestre, si no hagués estat perquè ahir mateix, mentre estàvem en plena acció, que jo ja no sabia si era d'aquest món o

d'un altre amb aquell home enmig de les cames, va i ens hi troba na Paulina, aquella amiga de ma mare tan repelença, tan estufada, que sempre volta pel poble per trobar noves exclusives per contar. Tampoc saps qui és? Hòstia, tia, davalla, *hello, may day*, torna a la terra! Pareix que se t'ha aparegut la puríssima, filla meva.

Idò resulta que na Paulina, l'amigueta aquesta de ma mare, que es deu haver pensat la *paparazzi* local o l'enviada especial a fora vila, l'hi ha contat tot amb pèls i senyals, i quan dic amb pèls i senyals ho dic amb totes les lletres. La postura i tot, tia. Ni jo mateixa recordava amb tant detall tot el que em feia aquell dimoniarro, aquell tros d'animal i de gallet que és en Tòfol amb la seva cresta ros platí engominada. Imagina't si estava col·locada que ni vaig veure la curta de na Paulina mentre ens mirava!

I és clar, jo avui torn de l'institut —bé, del bar de devora, que aquests dies hi ha torneig de siset i jo i na Clàudia anam semifinalistes— i en obrir la porta de ca nostra em trob ma mare amb la bata estreta, ben fermada, que em mirava amb aquells ulls amb què només mirava mon pare quan tornava tard a ca nostra, abans que se n'anés a viure amb na Svetlana a Son Sardina. I després, tia, vengà retrets, vengà renyar-me, fins que m'ha dit que si això és el que esper a la vida, colgar-me amb el primer que passa i dir mentides, jo no som la seva filla, i que si em pens que anant així pel món podré viure molt de temps més dins ca seva vaig ben equivocada.

I res, després de contar-li tot el que hem fet, des de quan ens veim i qui és aquest al·lot que em va tant darrere, he partit de ca nostra perquè estava farta de sentir-la cridar com una possessa. I tot perquè li he dit que a ell li molestava molt fer-ho amb condó i que jo tenia un retard d'un parell de setmanetes.

Res, tia. Un desastre. De vegades em fa tenir una paciència...!

C

*Mamà,
vull un cavall ple d'homes,
com el de Troia,
mamà.*

ANTONINA CANYELLES

A mi els homes m'agraden, sobretot, intel·ligents i sensibles.
Com a mínim, de devuit centímetres.

interès molt baix. Però això no és tot, amiga, perquè després d'aquests minuts de proximitat i confidències entre dones preocupades per la seva imatge t'he agafat un apreci especial. No un apreci de venedora a clienta, no, sinó un apreci vertader d'amiga a amiga. I per això, t'obsequiaré amb un regal en el teu lot de productes! És la crema d'acció efímera per colzes, que en dues o tres aplicacions et deixarà la pell d'aquesta zona, tan incòmoda per nosaltres, com un culet de bebè gens sospitós.

Només faltaria, amiga. Signa aquí, aquí i aquí i, amb el teu número de compte i un telèfon de contacte, podràs començar a ser la dona més desitjada, més alliberada, més envejada de la capa de la terra. A la merda les normes masclistes que et demanen que estiguis perfecta, impoluta, immaculada vint-i-quatre hores al dia!

H

Assemblea va amb e, sí.

A més, n'estic ben segura: m'ho va mostrar n'Amador. Ell, que va fer primer de filologia catalana tot sencer, coneix la llengua millor que ningú, i saps que la té de llarga...! La llengua, vull dir. Vaja, que altres coses també, que les hi té, però tampoc vénen al cas ara. Tu pinta i repassa, que les pancartes no es fan totes soles.

Amb els pocs mesos que duim junts ell m'ha eixamplat la meua visió del món, m'ha tret la bena que duia als ulls. Et pots creure que abans de conèixer-lo no havia anat mai a cap manifestació? Ni a un sopar popular, ni a un mercadot de productes de la terra, ni a una crema de banderes així com toca... què sé jo! No sabia pràcticament res del conflicte entre Israel i Palestina i de les noves modalitats de comerç just, ni coneixia la realitat de països socialistes i revolucionaris com Cuba o Veneçuela. Ja t'ho dic, aquest Amador m'ha obert els ulls i m'ha fet veure allà on jo ni m'imaginava.

Perquè tu, que no has sortit mai del poble, no t'has arribat a plantejar segons quines qüestions de la vida, i sé cert que vius ben alienada sense saber-ho. Que què vol dir alienada? Vol dir que estàs fora de tu mateixa, que no et comandes. Que vas per la vida... no ho sé, que vas per la vida sense saber què són les coses. Una beneiteta, una beneitona, sí. Bé, tampoc t'ho prenguis malament, ara.

El que vull dir és que si t'hi fixes vivim envoltades d'immoralitats. Això també m'ho ha mostrat n'Amador, que m'ha mostrat tantes coses.

El capitalisme, per començar, és immoral. I la resta de coses del nostre món també ho són. El patriarcat, el sistema de classes, la dreta, l'esquerra, el damunt i el davall, el consumisme, el masclisme, el sexe, la religió, l'abstinència, la tele, l'homofòbia, la lesbofòbia, la transfòbia, la música que sona a la ràdio, la cultura de masses, les faltes d'ortografia, els drets d'autor, la roba de marca, els arbres de Nadal, la construcció, els regals, les joies, les cues al súper, els símbols, les tradicions, la monarquia, la república, la dictadura, la família, la democràcia, l'estètica, la física quàntica, les piles, els animals... Tot és immoral, tot. Tot és immoral i ell m'ho diu, amb aquest posat tan seriós que té quan parla de coses transcendents, amb aquesta boqueta d'intel·lectual que ha après a pronunciar en francès Guy Debord i la seva *Société du Spectacle* de memòria i que em deixa embambada. L'hauries de veure: és un home turmentat, preocupat pel seu temps i la seva gent, i fins i tot per les persones que l'odien.

Al casal popular, als mítings i a les reunions clandestines —que es veu que encara se'n fan perquè en política, com en la moda, tot torna—, parla de les seves inquietuds amb els companys i companyes, i a mi no fa més que caure'm la bava. Quina boqueta, aquest Amador, quin do de paraula... *Nous ne voulons plus travailler au spectacle de la fin du monde, mais à la fin du monde du spectacle!*, crida, amb el puny tancat i la mà alçada, on estic segura que hi guarda un bocinet del meu cor. *Fora rosaris dels nostres ovaris! Fora, fora, fora, la bandera espanyola! Un desalojo, otra ocupación!* El meu Amador, mai a favor, sempre en contra! Contra el món i amb vent de cara! No em pot tenir més entusiasmada. La veritat és que no sé què vol dir ni la meitat de tota aquesta llista de consignes, però estic enganxada a les seves divagacions entorn de les noves tendències marxistes, internacionalistes, feministes, ecologistes, que solen arribar quan parteixen les al·lotes dels altres, que també és quan es treuen la maria i fumen porros com si no hi hagués d'haver demà. Jo no som com les altres, no li dic res perquè fumi. N'Amador diu que les drogues estimulen, que aclareixen la consciència i que afinen el pensament, i a mi l'únic que em produeixen és una son insuportable, però si a ell li agraden no seré jo qui les hi faci deixar!

Perquè també ho he de reconèixer: n'Amador i tot el que em

suposa més com una droga. Com una punyetera droga. Visc encocada, emporrada, posada fins al cul de n'Amador i ho faig tot per ell sense adonar-me'n: per saber d'ell, per estar amb ell, per sacrificar-me, per morir-me per ell. I ell, quan li dic tot això, es limita a fer-me aquesta mitja riulla que em sap fer davall el nas i em diu que no sigui pussil·lànim i que entengui en quin segle ens trobam i que el vertader amor és el que suposa l'emancipament sexual de la persona. Que em deixi de cursilades. Que ell és un feminista convençut i per això creu que el millor que pot fer és alliberar les altres dones, sovint companyes de lluita, manifestants o sindicalistes molt implicades, passant-se-les per la pedra i fent-les partíceps durant una estona d'aquesta llibertat tan anhelada. I no et pensis que ha estat fàcil, però he arribat a entendre que ell m'estima igual tant si està com si no està amb altres i que si vull feminisme això és feminisme, que la resta són beneitures que ens han ficat dins el cap les productores de cinema i les pel·lícules de Disney. Una dona fidel, diu, és una víctima del sistema i de l'escola catòlica i apostòlica i romana, i una dona que pareix és una màquina de submissió a l'estat i hauríem de cobrar per fer de mares.

Jo de vegades no me'n puc estar i li faig morros durant una setmana, i ell ho arregla tot mirant-me amb els seus ulls verds de pupil·les dilatades mentre em diu: al món postmodern no en diuen banyes, sinó amor lliure, i no és infidelitat, sinó maduresa. Sí, hem viscut enganyades molt de temps i per això crec que és tan important aquesta primera assemblea amb les companyes. Les dones d'aquest poble mereixen ser alliberades! Creus que ho entendran, tot això, les de l'associació municipal de mestresses de casa?

arribaràs a apreciar amb l'edat i que et faran més dona, més intel·ligent, més interessant. Ja ho diuen, que als homes se'ls enamora per l'estómac, i també, i sobretot, que gallina vella fa bon brou. Per què et penses que després de tants anys ton pare encara em fa l'amor cada dissabte com un rellotge?

O

Que no em miris amb aquesta cara, et dic!

Tant et costa creure que una dona com jo, Antònia Maria Tur, professora universitària especialitzada en literatura noucentista i doctorada amb una tesi sobre la vida i l'obra de la poetessa Aina Cohen i la seva influència en les lletres mallorquines, pugui tenir uns gustos com aquests?

Una no és de pedra. A una dona com jo li agraden els plaers autèntics, esbravar-se, divagar entre llepolies i confits d'allò més sofisticats. Entre setmana, a la ciutat, no em deixaràs de veure als actes més elevats de la cultura de la nostra tan malmenada illa: ara una conferència sobre sociolingüística avançada, ara una taula rodona sobre les noves tendències en l'estudi de la literatura medieval, literatura de viatges, literatura d'idees, literatura de flors, literatura gastronòmica, astronòmica, astrològica, metaliteratura... I simposis, sempre que puc. Aquí, on sembla que no passa el temps i en lloc d'anar envant tornam enrere, encara n'hi ha que discuteixen la mort de l'autor d'una manera acarnissada. I què vols que et digui: Roland Barthes m'avorreix. Ara, Jacques Derrida m'encanta.

Tampoc em trobaràs a faltar a cap presentació d'un llibre que valgui la pena. Amb valer la pena vull dir que sigui d'un autor més o menys conegut, més o menys cotitzat en el nostre minúscul mercat editorial. Que surti a les planes grans dels suplementes de cultura. Mai està de més fer-s'hi fotos, i si de rebot en surt alguna a la premsa, tot això que

he guanyat. A una professora sempre li és més complicat assolir la fama que li pertoca i creu-me que tota la meva feina al llarg d'aquests anys m'assegura mèrits que pocs rotatius han pogut glossar en només dos-cents o tres-cents caràcters. Tanta història per no res. Ni les gràcies. Si és que en el fons som una altruïsta.

A les presentacions m'hi moc com en la meva pròpia salsa: arrib sempre un poc més tard de l'hora anunciada perquè ja se sap que aquests saraus organitzats per gent de la ceba mai comencen a l'hora que toca i així, de passada, gaudesc de les mirades, de veure els caparrons de tota l'audiència girant-se per veure qui ha fet grinyolar la porta. És com tenir centenars de penis roents cremant-me la pell de curiositat i d'enveja desbocada. Llavors, sense amollar paraula, aixec un poc la mà i faig com qui saluda l'autor, o algun dels ponents de l'acte, i em qued arraconada a qualsevol banda de la sala. Si m'ofereixen lloc per seure m'hi neg en rodó, cent vegades si fa falta. Mentre parlen mantenc el meu somriure de pòquer, amb la mirada com esbiaixada, afectada, com si pensés en allò que diuen els oradors, com si els estigués escoltant, i si veig que els altres aplaudeixen, sens dubte m'hi pos més fort.

En acabar ve la copeta de cava —si no n'hi ha, estimat, difícilment m'hi veuran el pèl, a cap acte— i és quan em pos les botes. Metafòricament, vull dir. Perquè de menjar, el que és menjar, vénc menjada de casa. Mai no mengis en públic, em deia ma mareta al cel sia, que va morir presumint de ser la *vedette* més cobejada del barri de Santa Catalina. Una dona amb classe, ma mare. Del que em pos les botes, et deia, és de fer cas a la gent, d'embafar-los, d'estormiar-los amb les meves tesis tretes de la màniga i el meu perfum Arpège de Lanvin que compr a preu de Coca-Cola a una amiga que té una perfumeria. Em faig escoltar, mirar, ensumar, em faig notar entre les presències intel·lectuals més o menys grisoses que poblen la sala, i en un moment donat aconseguisc ser el centre d'atenció. Just per això s'ho paga.

És que voldria que veiessis una d'aquestes presentacions. Si no sabés perfectament que la gent s'adonaria tot d'una que ets el meu gigo-ló, el meu puterri, t'hi duria. T'ho ben promet. El que et volia dir amb tot això, estimat meu, és que aquí on em veus jo som una dona amb moltes facetes, moltes cares, i no voldria que et duguessis una impressió

equivocada de la meva persona. Cadascú té els seus vicis i jo no faig cap mal a ningú, llogant-te un parell d'hores cada cap de setmana. Només et deman que no em miris així, amb aquesta cara d'oi, perquè això meu és una moda que es remunta a les societats orientals més civilitzades. Quan hags acabat, em deixes el potet a la taula i pots partir. És que no havies vist mai ningú menjar merda?

Q

Digau? Sí, som jo. Amb qui parl?

Ara no t'havia conegut! Molt bé, sí, sí. Bé, anar fent, ringo-rango.

Tirant. Un poc més tirada que tirant, però bé. Arrossegant-me, com aquell que diu. En confiança? Molt malament. Fatal.

És que no et pots imaginar tot el que estam passant aquí, tant jo com els que fan feina a la planta. Ja sé que fer rodes de cotxe és fer rodes de cotxe, però es tractava d'un home molt apreciat per la plantilla, sobretot d'ençà que se li va ocórrer allò de donar-nos la possibilitat de no dinar per no haver de fer pausa, o quan va tenir la brillant idea de pagar-nos, a partir del segon semestre de l'any passat, les hores extres en productes de la fàbrica. Na Valentina, que també està a oficines, se n'ha fet un sofà i tot, de rodes de cotxe! Estam tots consternats.

Com comprendràs, aquestes qüestions sempre són més complicades per una persona propera i jo, després de vint-i-tres anys de servei com a secretària, li tenia un apreci especial: no em va mirar mai per davall el coll ni per damunt els turmells i només em tocava quan era necessari —per Nadal, de vegades, o quan veníem una re-mesa important a algun país d'aquests nous que surten ara per Àsia. Era tot un senyor i per això tot m'ha afectat encara més. Per això, t'estic agraïdíssima per haver-me telefonat: ets una autèntica amiga, no com les altres, que just em demanen detalls morbosos de quan el vaig trobar i com. Perquè tu no em telefones per això, no és ver? No? Idò mira, precisament ara t'has guanyat que t'ho conti!

Dijous passat va ser un dia gris com qualsevol altre. Vaig entrar a les nou i quatre minuts, que és el límit de temps de què dispòs perquè la màquina de fitxar no detecti que faig tard, i després de deixar les coses a la taula em vaig tancar una estona al lavabo. Res especial, res rellevant. Tenc com a bon costum matinal consultar el meu compte de LinkedIn cada dia, per saber si algun dels meus dotze contactes ha trobat feina, i si un dia estic inspirada escric algun tuit existencialista. Llavors, una vegada m'he repassat els morros me'n torn a la taula i estic una estona esperant que s'encengui l'ordinador i s'obri el correu, que està una estona llarga. Ja ho sé, que el podria encendre abans d'entrar al bany per trobar-m'ho després tot preparat, però jo per algunes coses som molt masculina i no sé tenir el cap a diferents llocs al mateix temps. Ja m'ho diu ma mare, que als seus noranta-set anys és una dona lúcida com ella tota sola: no serveixes ni per a tap d'escopeta, filla meva! Feim un panxó de riure, amb ma mare.

Després, entre que s'obri el correu i arriba l'amo, tenc uns vint-i-cinc minuts per fer-me les ungles, que aquella setmana, si no ho record malament, duia pintades de color siena torrada. Ho confessaré: per algunes coses som tota una conservadora i les ungles de porcellana mai no han estat santes de la meva devoció. És en aquest moment quan deix anar el meu desplegament: cotonets aquí, acetona per allà, el pot de pintaungles en qüestió allà deçà i jo que pint i despint segons el dia i l'estat d'ànim. Fa poc vaig llegir un llibre sobre el significat dels colors que és al·lucinant, reina, una delícia. Ja te'l passaré.

El més important, en qualsevol cas, és que jo tenguí la llista de cites i reunions preparada per quan ell arriba —o arribava, pobret— i no record cap dia que no fos així. Ens saludàvem amb la nostra simpatia distant però suficient, políticament correcta com tota jo mateixa, i es tancava al despatx a fer comptes com si no hi hagués res més en el món que números. De vegades en parlàvem amb la seva dona, que no sé si ho saps però la pobra va caure en una espiral d'alcoholisme i depressió perillosíssima, que pareixia que en lloc d'estar casat amb ella estava unit en matrimoni amb la seva Casio FX-5900R dels setanta.

En fi, que aquell dia ell va entrar, com sempre, i jo em vaig tornar a plantar davant l'ordinador. Estava ocupadíssima, per variar, i entre una

cosa i l'altra se'm va fer l'hora de dinar. Normalment hi vaig, tot encalencint el meu *tupper* d'espaguetis a la carbonara al microones que tenim al magatzem de les graneres, i en qüestió de vint minuts ja estic dinada. És llavors quan començ a desplegar el meu art del dia a dia: dormir sestès d'una o dues hores sense que ningú no se'n temi. Sovint em poso davant la cara un llibre d'aquells de visites, o d'albarans o paperassa, com si estigués tan absorta en la lectura que no me'n pogués desferrar, o bé faig mitja volta amb la cadira directament i faig la becadeta com si estigués arxivant factures.

A les cinc en punt de l'horabaixa tenc programada una alarma, que a més de despertar-me si no ho he fet jo tota soleta em recorda que és l'hora de la poma. En aquest moment res no importa: haver dinat un bon plat de pasta, amb coca de postres, cafè amb llet i sucre moreno, el que sigui; quan arriba aquest punt del dia jo estic a dieta. M'aixec, desmenjada per l'esforç d'haver fet la digestió, i me'n torn al magatzem, a la minigelereta que vaig dur de ca meva, per treure'n la meva Pink Lady. No vaig de Goldens, jo, ni Fuji ni Reineta. Les meves són les Pink Lady que al cap i a la fi no fan més que definir-me a mi: de color rosa i cara, molt cara. La més cara de la fruiteria.

Amb això que et dic, i amb l'hora que facilita la versió oficial del forense que no sé com s'ha filtrat tan ràpidament pel poble, comprendre's que no va ser fins les sis, que és quan em vaig a acomiadar d'ell i a desitjar que li surtin els números, que em vaig trobar la feta.

Vaig fer, com de costum, tres copets amb les ungles a la seva porta de fusta lacada i vidre translúcid. Ell, que sempre em responia per convidar-me a passar, no va dir res. El pobre. Després d'uns segons clarament més incòmodes per a mi que per a ell, em vaig decidir a obrir la porta i ho vaig entendre tot: estava estirat damunt la taula, inflat com un canari que ha fet el bategot. Tenia la calculadora a la mà, encara. El vaig cridar pel cognom, pel nom, pel pseudònim que li deien els seus companys d'escola quan era petit —perquè un cosí meu va repetir primer de BUP unes quantes vegades i hi va coincidir un curs— i no em deia res. M'hi vaig acostar, amb la poma que em revenia i em volia sortir per l'esòfag, i li vaig agafar la mà que tenia a la calculadora. Gelada com un Magnum Frac. A la pantalla, dos números que bategaven, intermitents,

amb un símbol de sumar darrere. Aquests dies no he deixat de pensar en com devia acabar aquell compte, quin devia ser el resultat i, sobretot, si aquell pobre home se'n degué anar a la tomba amb la intranquil·litat de no haver-lo sabut. Perquè mira que li tenia respecte, però tant com perquè em torni un dia del més enllà a culejar per l'oficina i demanar-me com acabava la suma...

R

No voldria insistir massa amb la pregunta, però ja saps que un postoperatori sempre pot ser complicat.

I no ho dic perquè em vulgui fer pesada, ni perquè no t'hagi entès o prestat atenció, però el tema del postoperatori és el que realment em preocupa. Si he d'entrar a quiròfan a mitjan mes de juny, en dues setmanes ja hauria d'estar preparada per tot: assolellar-me, estar en remull... no haver d'anar alerta amb aquestes coses perquè com et pots imaginar aquest estiu serà gros.

Fes-te'n una idea: jo passaré a cercar les meves amigues prestet, devers les onze o les dotze, amb el meu Fiat Cinquecento completament equipat, amb tots els extrems. Pel camí ja ens fotrem alguna pastilleta d'aquestes de colors que em regala un amic de la meva germana que és camell. Totes fiables, creu-me. Res adulterat. N'hi ha en forma de barts simpsons, de conillets de Playboy, creus, corets, estrelletes, i fins i tot n'he trobada alguna en forma de diamant. Són les meves preferides, però n'hi ha tantes dins la bossa que de vegades senzillament agaf la primera que em cau a les mans i em deix endur per la sorpresa. És al·lucinant.

Després d'un bon viatge, arribarem a la meva casa de camp —mon pare es passa tot el dia amb els seus negocis, o això ens diu, i ma mare i la meva germana sempre són a la perruqueria o a passejar na Daisy, la nostra pomeranian de color canyella— i ens estirarem a les tres hamaques quilomètriques, de nylon, davant la piscina olímpica. És

I

Ai, nina, tu no saps com la plany.

Fes-te'n una idea: un home, dos fills —pujats, sí, però no molt espavilats, tothom ho sap— un casalot com aquell, una vida organitzada... Que no és que una fàbrica de rodes de cotxe sigui una gran fortuna, però els permetia viure dins un cert luxe a tots quants eren. Tenien la vida arreglada. Ara, però, amb ella que no es pot valer per si mateixa de gata que va sempre, que diuen que li ve just caminar, a veure qui durà la fàbrica. M'han comentat que els fills se'n desentenen, però tampoc estic molt segura que hi haguessin pogut fer gran cosa, sense cap ofici ni benefici, sense una carrera a les espatles. I si ho posen tot en mans d'un altre, per molt de confiança que sigui, ves a saber què en farà. Un negoci familiar no el pot dur sinó un membre de la família. Quin desastre, nina, és que no saps com la plany...

Per aquí les notícies corren com la cera, i m'ha arribat a les orelles que l'enterrador, en veure que el pobre home havia estirat la pota, n'ha tornat a fer de les seves. I sinó, ja t'hi fixaràs: ara duu una cadeneta d'or encara més grossa, més gruixada, amb la medalla de sempre, la del sant Crist de la llarga agonia, i una de nova amb un conillet d'aquests de les pel·lícules *porcogràfiques*, de la mansió Game Boy. A mi em sembla una porcada i una presa de pèl a tot el poble, què vols que et digui.

Nina, de vegades pareixes un poc teba. El que passa és que el difunt, que al cel sia i ens el trobem en el cel d'aquí a molts i molts d'anys, tenia ni més ni menys que tres dents totes fetes d'or, i que

després-ahir una amiga d'una coneguda meva que no et puc dir qui és va veure com l'enterrador entrava a la joieria mig d'amagat, com d'estraperlo, i en sortia amb una medalla nova que li brillava, anant com anava presumint, espitregat. Es veu que s'havia anat a fondre les dents! Si és que sempre ha estat un provocador. Per aquestes coses jo fa estona que ho tenc ben clar: a mi que em cremin ben cremada. Ja ho tenc dit als meus fills i tenc l'urna triada. Quina misèria, nina, quin desastre! Últimament a aquesta gent no els en passa una de bona. És que no saps com la plany...

Vaja, o això és el que m'han dit. Potser d'una persona a una altra variarà la versió dels fets, però no crec que canviïn les coses importants. No voldria parlar malament de ningú ni inventar res, i molt menys d'aquesta família, que és de les més estimades del poble. A més, amb tot el que va passar al vetllatori, després d'aquella escena tan desgraciada... La gent és molt dolenta i no té manies de xerrar dels altres encara que no sigui ver. És que tu no ho saps, nina, no te'n fas una idea de com la...

Això, sí! Com ho has endevinat?

J

Estimat, si ho sabessis...

Tenc un preu que no et pots permetre.

tanca, i amb una bossa del súper i una gorra de propaganda per hom hem començat a cercar caragols per les parets i les voreres dels trossos.

I jo li he dit: padrina, per què serveixen els caragols?

I ella m'ha dit: per què han de ser, filleta meva? Per menjar-se'ls!

I jo he fet el que ella m'ha dit, mamà, només el que ella m'ha dit, i de cada tres caragols que trobava me'n posava un dins la boca i me'l provava de menjar. Ha estat una sensació un poc rara, perquè no sé si ho saps però els caragols tenen una closca molt forta i bruta, plena de terra i moltes coses que no se sap què són, i al principi és com menjar pica-pica de llimona però sense gust de llimona, perquè fan crec-crec dins la boca i graten un poquet al coll. És com menjar calamar arrebossat però sense calamar, o beure molts glops seguits de Coca-Cola. I quan la padrina m'ha vista s'ha quedat al·lucinant davant jo, que fins i tot li ha caigut en terra la bossa que duia plena de bovers.

I jo li he dit: padrina, què he fet malament, ara?

I ella m'ha dit: ara, per ser una nina dolenta, el bon Jesuset et castigarà. Tu no sabies que si menges caragols sense pa després es passen dins la panxa? I cruus, marededeueta! Una nina que va fer el mateix que tu els hi va tenir fins que li varen sortir per les orelles.

Per això les he tirat, mamà, perquè em feien pensar en el que he fet avui horabaixa.

F

M'haurà de perdonar, senyor doctor.

No m'esperava per res haver-lo de visitar a unes hores com aquestes, però la salut és la salut i ja sap que amb segons quines coses no s'hi pot jugar. A la meua edat. M'imagin que quan ha rebut la meua cridada encara devia estar despert. Vull dir que un senyor metge com vostè, per molt de poble que sigui, sempre està alerta a les necessitats dels seus parroquians, no és ver?

M'he aixecat devers les dues i mitja, devia fer tres hores que me n'havia anat a dormir. Xutada de tot. Vostè, que ja coneix el meu historial, sap que sense la meua dosi de valerianes i somnífers no som ningú a l'hora d'anar-me'n al llit, i avui no ha estat diferent. Me l'he presa obedientment, com una nina bona al·lota, i per això m'ha estranyat aixecarme a deshora, tota suada, amb el fetge que em sortia per la boca com si vengués de córrer la cursa d'El Corte Inglés Ciutat de Palma. Em pensava que faria el bategot.

No importa que s'aixequi. Estic bé, si a no poder estar més tota sola i desesperada se li pot dir així. Vostè sap la depressió que duc damunt? Vostè sap les que ha passat el meu cosset en els darrers dos anys? Les nits d'insomni, les hores buides, el llit gelat i jo cuinant per a ningú, per congelar-ho tot, per capolar-ho tot i fer-ne croquetes i després tirar-ho perquè no vull tornar a engreixar, i mentrestant la tele amb el volum a tota pastilla. Ho sap, vostè, què és això?

Quina bajanada, demanar-li això al meu metge de capçalera.

Però m'ha d'entendre: suportar la vergonya d'un divorci, un fill que ara duu la fal·lera de ser homosexual, una mare trabucada que ja no se sap ni posar els calcetins... Una depressió de cavall, ja l'hi dic. I si a aquest còctel explosiu hi afegim el numeret que em va fer la meva cunyada la setmana passada ja tenim la cirereta de tot plegat. Jo entenc que una relació de parella pot no ser perfecta, que el matrimoni és difícil —sinó jo no m'hauria divorciat, no seré jo qui qüestionari les estructures familiars que han sustentat el món pels segles dels segles—, però haver de treure-ho tot justament en el vetllatori del seu difunt marit, de cos present i calent encara, em pareix un paperot. Això no ho fan les dones de casa bona i jo sempre li vaig dir al meu germà, que aquella era una interessada. De tot d'una ja li vaig veure que no tenia pedigrí.

Perquè malgrat tot, després de la separació, quan vaig tornar a viure al poble, li vaig donar una segona oportunitat. Em vaig dir: calma't, dona, i fes-te amiga seva per donar més bona vida al teu germà. Que la vida són dos dies i tanmateix, per dur-nos malament... Vaig cercar totes les excuses possibles per passar temps plegades —*aquagym, aquaerobic, acrosport, zumba, body pump, body tonic*...—, però ella sempre anava amb aquells aires de grandesa, amb aquell perímetre al seu voltant que impedia que ningú hi accedís sense endur-se'n una enrampada d'alt voltatge, amb aquella pudasca de vi negre, i blanc, i xampany de totes les paneres de nadal de tots els anys de les nostres vides. Vaja una gatussa, la meva cunyada. I el dia del vetllatori no podia ser menys. Venga beure, venga glops i glops de tot el que li arribava. Ho va haver de treure tot. Vomitar-ho. Perquè després de dir que el meu germà era o no era, què feia o no feia, i que ella havia estat infeliç tota la vida —cosa que corroborar amb una total satisfacció, vist com ha acabat la història— ho va haver de vomitar tot com una qualsevol, com si no degués res a la nostra missaga. Ella, que no ha hagut de moure un dit en tota la seva vida, que per no fer ni tan sols ha fet els comptes dins ca seva!

I encara n'hi ha més, senyor doctor, sinó no l'hauria desbarbat a aquestes hores de la matinada. Li he demanat per venir perquè estic associada de na Gretel, la meva veïnada. No sé si la coneix. És una al·lota alemanya que ja duu un parell d'anys al poble, que viu a fora vila perquè és naturista i ecologista i no sé quantes coses més i

així pot tenir tots els animals que li dóna la gana. Exactament. Idò aquesta, que pareix una mosqueta morta i una simpàtica, s'aixeca cada dia a les cinc del matí per entrenar els cans, que es veu que els dissabtes i els diumenges els duu a competir per Palma, i em desperta amb quatre crits mal pegats, que espanten. *Sitz, platz, pum, pam!*, ordres en alemany i no sé en quants idiomes més —que tot sigui dit però no hi ha idioma com l'alemany per donar ordres— i jo, que tenc la finestra de l'habitació que em dóna al seu corral, em despert cada dia amb aquesta cançoneta. Vostè ho troba normal, això?

Quan just feia unes setmanes que havia enllestit la mudança, es va venir a presentar i em va demanar si em molestaven els cans, que ella comprenia que sentir-los lladrar em podia resultar molest i no volia ser una molèstia, i curta de jo li vaig respondre que no, que els cans no em destorbaven per res i que no els havia sentit lladrar mai a hores intempestives. I no és que li digués cap mentida: a mi el que em desperta són els seus crits, els seus bels, i no el lladrar dels pobres animals. A més, no-més em faltaria queixar-me. Aquí vivim del turisme, i bastaria espantar una estrangera perquè les coses comencessin a anar pitjor del que van ara i ens n'anéssim tots a porgar fum o a fregir espàrrecs, o a enfarinolar croquetes durant una eternitat i mitja com estic fent jo.

Però és clar, senyor doctor, què hi puc fer jo amb tot aquest panorama? Només faig que cuinar i cuinar, perquè doblers no me'n falten però tampoc tenc cap amiga d'infància ni cap entreteniment al poble amb què gastar-me'ls. Les dones d'aquí estan totes ben sonades, deu ser cosa del vent o la sal de mar. Me n'afluix d'elles, m'estim més estar tota sola que mal acompanyada. Pas l'estona fent coques, panades, robiols i trempó fora de temporada, i sempre que em toca tallar ceba acab plorant les mil i una llàgrimes perquè no sé què he de fer de la meua vida ni tampoc quan tornaré a dormir quatre hores seguides sense haver-me de xutar de totes aquestes coses que em dóna vostè, perquè no és que no li estigui agraïda, però més medicaments ja no me'n puc ficar dins el cosset: el colesterol, la ciàtica, la tensió disparada, els somnífers i la valeriana, analgèsics adesiara, el protector d'estómac, els pegats per la depressió, les fregues a les cames... És que a més de tenir mala sort no puc estar més malalta, em desfaig per peces com una pepa de porcellana!

Vostè creu, ara molt sincerament, que aquest insomni podria ser el símptoma d'una altra malaltia més greu, una síndrome, una afecció delicada? Perquè si fos així ja em moriria. Jo ja no sé què he de fer, senyor doctor, i per això el visitava. Creu que això meu té cura, o potser som un pèl exagerada? No voldria parèixer una d'aquestes dones de mitjana edat avorrides, hipocondríiques i insuportables.

G

*Pagues i et regala una mostra de perfum Lovely
de Sarah Jessica Parker*

*Però no et perfumaràs. L'aroma de Lovely
no és compatible amb la pell dels teus records.*

ANTÒNIA VICENS

Que puc passar, amiga?

No et pensis que som res de l'altre món, per haver tocat ara al teu timbre o a la teva porta. No som cap venedora d'aspiradores, ni d'enciclopèdies, ni tan sols som un d'aquests testicles de Jehovà que s'endinsen en la nostra intimitat tan fàcilment i ens volen canviar, prendre, robar les nostres creences religioses més interioritzades. Que molestos que resulten de vegades, no és ver? El que jo he vingut a fer aquí, al carrer Lledoner número dotze, és dur-te la felicitat que tant i tant esperaves.

No, no em tanquis la porta, amiga... amiga... què m'has dit que nomies, estimada? M'ho has dit? No? No, no m'ho has dit... Però no em tanquis la porta, amiga meva. Perquè tenc la solució a tots els teus problemes. En el fons sé que m'esperaves.

Estàs casada? Sí, tu estàs casada. Després de tants anys de passejar per les portes de senyores tan respectables com tu mateixa, he tornat una dona observadora i tot d'una he reparat que duies l'anell. Perquè tu no fas cara, gens ni mica, de patir de mal de morenes, encara. El més important de tot és que estàs casada, hi duus una bona partida d'anys, i de vegades no et sents tan apreciada, tan valorada com t'agradaria. No et mira, no et parla. No t'escolta, sobretot. Però el que més et molesta és quan no entén que li estàs demanant, amb les teves senyes inconfusibles, per fer l'amor. Ho has provat tot: perfumar-te després de la dutxa, hidratar-te les cuixes davant seu, deixar caure, com qui no vol la cosa, una tira de la camisola de dormir davant el plat de pebres torrats a l'hora de sopar... i res, res no dóna resultat. És com voler seduir una porta d'acer inoxidable de dos per u setanta i tens por. Por de les altres. Por que una dona més jove, més fàcil, més eixelebrada i fresca que tu l'engospis amb la seva cabellera allisada amb queratina i et deixi tota sola amb la casa, quilomètrica sense ell, buidíssima sense ell, desoladora, esperant que la facis neta.

Em deixes passar, ara? Genial, amiga. Una monada.

Per paga, estàs la major part de les teves hores dins la casa i pràcticament no tens cap moment per cuidar-te. A la perruqueria, quan hi vas, et renyen, i tampoc tens el temps ni l'espai necessari per tenir cura així com toca de les teves ungles. Mires la tele, això sí, i de tant en tant, a les pauses publicitàries de la novel·la veus anuncis on et venen un model de bellesa amb el qual no et sents identificada perquè no és real. Són dones altes, primes, esveltes, amb uns pits que no et cabrien al cove de la roba bruta, i no pots evitar sentir-te una infeliç, una merdosa, una miserable. Com una jugueta abandonada.

Però, és que és molt demanar sentir-te atractiva? No ets una miserable, no! Tu ets una dona molt d'avui, preocupada pel seu temps i la seva família, que ha sacrificat la seva imatge pel benestar integral dels altres. Has canviat, perquè m'entenguis, el pintallavis per la pala i la granela, les mascarilles anti-ulleres per l'olla i la greixonera, la crema hidratant per un cruel i futurista pulveritzador de Cristasol. Ets una superdona i per això et mereixes el millor del millor, la *crème de la crème* per satisfer

esposes i mestresses de casa. I no estic parlant d'un consolador.

Sí, amiga, ho has endevinat. He vingut per oferir-te els millors productes de cosmètica efímera, que és el darrer crit en els laboratoris internacionals, perquè puguis beneficiar-te'n i presumir de la bellesa més exòtica, més natural i més sensacional de tota la comarca. Sense por, agafa-ho! Com comprendràs, la cosmètica efímera té aquest nom per una raó molt essencial, i és que està provat en estudis recents amb més de cinc-cents cinquanta dones d'entre quinze i cinquanta que fa sorgir efecte damunt pell, llavis, ungla i cabell en menys de cinc minuts. Eficàcia provada. Només te l'has d'aplicar —fes com jo: una nou de producte damunt l'exterior de la mà i després estenem damunt la pell deshidratada— i esperar uns minuts perquè el teu cos torni a ser, segons la zona, el d'una menor d'edat.

I et demanaràs: d'on prové tot l'èxit d'aquesta cosmètica efímera? Quin és el secret d'aquesta meravella de la bellesa i el rejuveniment? Jo et donaré la resposta: el secret està en els seus ingredients, que són tots cent per cent naturals, cent per cent ecològics i cent per cent biològics, reciclables, reutilitzables i aptes per a fer compost. Per la seva elaboració cap gallina no ha estat apallissada. Entre els més de seixanta integrants d'aquesta llarga llista hi trobaràs vells amics i coneguts del món de la perfumeria, però amb noves formes i noves propietats que els nostres enginyers químics, o arquitectes de la llibertat femenina, com m'agrada anomenar-los, els han sabut trobar. Hi ha, per exemple, la crema amb extractes de bava de caragol de l'amazònia veneçolana, de pell de serp en procés de regeneració, semen de balena franca atlàntica o placenta d'ovella, entre tants altres. Tots aquests productes contenen el que els nostres laboratoris anomenen enzims beta, que són els que lluiten acarnissadament per mantenir les cèl·lules i els teixits joves i tersos com el primer dia.

Però que la qualitat i la genialitat dels enzims beta no et facin enrere! Ara, pel simple fet d'haver-me rebut amb els braços oberts i les mans així de tonificades com les tens ara, pots adquirir el lot complet de productes, que comprèn la crema de dia, la crema de nit, la mascareta de cabells i la loció tonificant per després de la dutxa per només noranta-nou amb noranta-nou euros, a pagar en trenta còmodes quotes amb un

interès molt baix. Però això no és tot, amiga, perquè després d'aquests minuts de proximitat i confidències entre dones preocupades per la seva imatge t'he agafat un apreci especial. No un apreci de venedora a clienta, no, sinó un apreci vertader d'amiga a amiga. I per això, t'obsequiaré amb un regal en el teu lot de productes! És la crema d'acció efímera per colzes, que en dues o tres aplicacions et deixarà la pell d'aquesta zona, tan incòmoda per nosaltres, com un culet de bebè gens sospitós.

Només faltaria, amiga. Signa aquí, aquí i aquí i, amb el teu número de compte i un telèfon de contacte, podràs començar a ser la dona més desitjada, més alliberada, més envejada de la capa de la terra. A la merda les normes masculines que et demanen que estiguis perfecta, impoluta, immaculada vint-i-quatre hores al dia!

H

Assemblea va amb e, sí.

A més, n'estic ben segura: m'ho va mostrar n'Amador. Ell, que va fer primer de filologia catalana tot sencer, coneix la llengua millor que ningú, i saps que la té de llarga...! La llengua, vull dir. Vaja, que altres coses també, que les hi té, però tampoc vénen al cas ara. Tu pinta i repassa, que les pancartes no es fan totes soles.

Amb els pocs mesos que duim junts ell m'ha eixamplat la meua visió del món, m'ha tret la bena que duia als ulls. Et pots creure que abans de conèixer-lo no havia anat mai a cap manifestació? Ni a un sopar popular, ni a un mercadet de productes de la terra, ni a una crema de banderes així com toca... què sé jo! No sabia pràcticament res del conflicte entre Israel i Palestina i de les noves modalitats de comerç just, ni coneixia la realitat de països socialistes i revolucionaris com Cuba o Veneçuela. Ja t'ho dic, aquest Amador m'ha obert els ulls i m'ha fet veure allà on jo ni m'imaginava.

Perquè tu, que no has sortit mai del poble, no t'has arribat a plantejar segons quines qüestions de la vida, i sé cert que vius ben alienada sense saber-ho. Que què vol dir alienada? Vol dir que estàs fora de tu mateixa, que no et comandes. Que vas per la vida... no ho sé, que vas per la vida sense saber què són les coses. Una beneiteta, una beneitona, sí. Bé, tampoc t'ho prenguis malament, ara.

El que vull dir és que si t'hi fixes vivim envoltades d'immoralitats. Això també m'ho ha mostrat n'Amador, que m'ha mostrat tantes coses.